

LUNDS
UNIVERSITET

En metod i förändring

En kvalitativ studie om IPS-metoden och dess möjlighet till anpassning
gentemot en ny målgrupp i en ny kontext

Max Palmgren & Michelle Nilsson
Kandidatuppsats SOPB63 VT2024
Handledare: Harald Liebenstein Gegner

Tack!

*Till alla arbetsspecialister och metodstödjare som ställt upp i denna studie.
Framför allt tack till vår handledare, Harald, som funnits som stöd för oss genom hela
arbetet.*

Abstract

Authors: Max Palmgren & Michelle Nilsson

Title: "A method undergoing change - a qualitative study on the IPS method and its adaptability towards a new target group in a new context" [Translated title].

Supervisor: Harald Liebenstein Gegner

Assessor: Dawan Raof

The aim of this study was to explore how professionals working with the evidence-based method Individual Placement and Support (IPS) reason regarding its utilization for a broader target audience than the method originally intended. Additionally, we sought to enhance the understanding of how and why an evidence-based method is modified and adapted when applied in a new setting and for a different demographic, as well as identifying potential challenges when providing employment support through the IPS method to a new target audience within a specific context. Our study focused on how employment specialists and IPS supervisors support people amid harmful use and addiction. The chosen methodology for this study involved qualitative interviews, which were conducted with four employment specialists and three IPS supervisors situated among bigger municipalities in southern Sweden. To analyze the empirical data we utilized theoretical frameworks centered around empowerment, recognition theory and the adaptability of evidence-based methods. The study reveals a positive attitude among professionals regarding the use of IPS with various target groups. The results indicate that this is possible due to the person-centered approach that the method adapts, focusing on the individual's strengths rather than their problems. The results indicate that certain adaptations of the method are made when applied in practice. These adaptations primarily occur due to differences between Sweden and the USA, as well as based on the specific context in which the method is applied. These deviations primarily concern aspects such as team formations and the utilization of internships. The results indicate that the main challenges are based on cooperation, both with other professionals as well as other authorities. This is due to the fact that the traditional Swedish perspective on individuals and vocational rehabilitation differs from the perspective that characterizes IPS.

Keywords: IPS, empowerment, evidence-based methods, method adaption, vocational rehabilitation, labor market measures

Nyckelord: IPS, empowerment, evidensbaserade metoder, metodanpassning, arbetsrehabilitering, arbetsmarknadsåtgärder

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	4
1.1 Problemformulering.....	4
1.2 Syfte.....	6
1.3 Frågeställningar.....	6
1.4 Uppsatsens disposition.....	7
1.5 Centrala begrepp.....	7
2 IPS - en introduktion.....	8
3 Kunskapsläge.....	10
3.1 Kommunala arbetsmarknadsåtgärder.....	11
3.2 Målgrupper för kommunala arbetsmarknadsåtgärder.....	12
3.3 Implementering av Individual Placement and Support (IPS).....	14
3.4 Sammanfattning av kunskapsläget.....	15
4 Teoretiska utgångspunkter.....	16
4.1 Teoretiskt ramverk för implementering av evidensbaserade metoder.....	17
4.2 Empowerment.....	18
4.3 Erkännande.....	19
5 Metod.....	20
5.1 Metodologiska överväganden.....	20
5.2 Urval.....	21
5.2.1 Intervjupersoner.....	22
5.3 Tillvägagångssätt.....	23
5.4 Bearbetning och analys.....	24
5.5 Tillförlitlighet.....	25
5.5.1 Trovärdighet.....	25
5.5.2 Överförbarhet.....	26
5.5.3 Pålitlighet.....	26
5.5.4 Möjlighet att styrka och konfirmera.....	27
5.6 Forskningsetiska överväganden.....	27
5.7 Studiens begränsningar.....	28
5.8 Arbetsfördelning.....	29
6 Resultat och analys.....	29
6.1 En metod i förändring.....	30
6.2 Nya målgrupper kräver nya samarbetsformer.....	32
6.3 Metodens människosyn.....	35
6.4 Arbete först.....	39
6.5 Komplex problembild.....	41
7 Avslutning.....	42
7.1 Vidare forskning.....	45
Referenser.....	47
Bilaga 1 Informationsbrev.....	52
Bilaga 2 Samtycke.....	53
Bilaga 3 Intervjuguide.....	55

1 Inledning

Under den verksamhetsförlagda utbildning vi har utfört inom ramen för vår socionomutbildning har vi båda stött på professionellt socialt arbete enligt den evidensbaserade metoden Individual Placement and Support (IPS), i förhållande till människor med skadligt bruk och beroende. Vi båda delar en uppfattning om att dagens arbetsmarknad är väldigt tuff och att Arbetsförmedlingen tillsammans med landets kommuner står inför ett svårt och viktigt uppdrag gällande att stötta människor ut i arbetslivet. I och med detta blev vi väldigt nyfikna på IPS-metoden och dess arbete, framför allt med inriktning mot människor med skadligt bruk och beroende. Detta eftersom det är en målgrupp som vi träffat och arbetat med under vår praktik och som vi uppfattar har det svårt att ta sig ut på arbetsmarknaden. Många av de IPS-deltagare som vi träffade under praktiken uppvisade stor nöjdhet och glädje med stödet från IPS, vilket gjorde oss nyfikna på att undersöka vad det är som skiljer IPS från traditionell arbetsrehabilitering, samt vad metoden har att erbjuda denna målgrupp. I och med att vi har denna förförståelse för ämnet vi undersöker har vi fortlöpande genom arbetets gång påmint oss om detta, i syfte att undvika att våra egna uppfattningar speglar studiens process och resultat.

1.1 Problemformulering

Ett meningsfullt förvärvsarbete är högt prioriterat för de flesta människor i vårt samhälle. Vägen dit kan däremot vara svår, särskilt för människor i socialt utsatta grupper och för de som lider av fysisk och psykisk sjukdom, ibland i kombination med skadligt bruk och beroende. Sedan den ekonomiska krisen på 1990-talet har den svenska arbetsmarknaden reformerats (Panican & Ulmestig, 2019). Kravet på "full sysselsättning" ersattes med krav på "full anställningsbarhet". Arbetslinjen som utvecklades bygger på nyliberalistisk politik och karaktäriseras av individens egna ansvar att göra sig anställningsbar. I linje med detta gjordes nedskärningar av försörjningsstödet och kraven för berättigande av ekonomiskt bistånd blev striktare, i syfte att motivera människor till att bli självförsörjande och undvika ett bidragsberoende. Författarna menar att reformeringen har inneburit en förflyttning från välfärd till arbetsplikt (ibid). Trots dessa satsningar på en reformering av arbetsmarknadspolitiken framgår det i Tidöavtalet (2022:55ff) att den svenska arbetsmarknaden har en rekordhög långtidsarbetslöshet kombinerat med rekordhög brist på

arbetskraft, vilket regeringen och Sverigedemokraterna menar ska lösas genom ökad matchning mellan arbetssökande och arbetsgivare.

Dagens arbetsmarknadspolitik är utformad genom ett samarbete mellan arbetsförmedlingen, försäkringskassan och landets socialtjänster. Arbetsförmedlingen tillhandahåller den nationella arbetsmarknadspolitik, medan socialtjänsterna förfogar över den lokala (Ulmestig & Panican, 2021). För att underlätta vägen till arbete erbjuder arbetsförmedlingen olika program som syftar till att förbereda arbetssökande inför arbetsmarknaden. Ett exempel är *yrkesintroduktionsanställning*, vilket innebär en tidsbegränsad anställning som syftar till att öka kompetens, erfarenhet och därmed chansen för ett arbete på den konkurrenskraftiga arbetsmarknaden (Spadina, 2020). På kommunal nivå kan arbetsmarknadsåtgärderna däremot skilja sig väsentligt åt beroende på var i landet man befinner sig. Detta grundar sig delvis i att kommunerna är politiskt styrda och delvis i att kommunernas förutsättningar ser olika ut (Ulmestig & Panican, 2021). Kommunernas arbetsmarknadsåtgärder utgörs ofta av kompetenshöjande utbildningar, arbetsträning och praktik (Panican & Ulmestig, 2019). Med andra ord fokuserar dagens traditionella arbetsrehabilitering på insatser som syftar till att förbereda individer inför den konkurrenskraftiga arbetsmarknaden. Drake, Bond och Becker (2012) förklarar detta som en “train-then-place”- logik. Detta fokus på förberedelser antyder Bejerholm, Areberg, Hofgren, Sandlund och Rinaldi (2015) kan vara kontraproduktivt, på så vis att det förlänger steget till konkurrenskraftig anställning samt kan bidra till att människor kvarstannar i skyddade insatsmiljöer.

I syfte att motverka att människor fastnar i skyddade arbetsförberedande insatser har det utvecklats olika typer av arbetsmarknadsåtgärder. Ett exempel är den evidensbaserade metoden Individual Placement and Support (IPS) som utformades i USA under 1990-talet. Till skillnad från den traditionella arbetsrehabiliteringen bygger IPS-metoden snarare på en “place-then-train”- logik, vilket syftar till att få ut människor på den konkurrenskraftiga arbetsmarknaden så snart som möjligt för att därefter börja arbeta med individens etablering i arbetslivet (Drake & Bond 2023). Metoden är utformad för människor med svår psykisk sjukdom (såsom schizofreni och bipolaritet), men utifrån socialstyrelsens rekommendation används den nu även för människor med skadligt bruk och beroende samt autism och ADHD (Socialstyrelsen, 2019 & 2024). De studier som finns om IPS kommer från runt om i världen och berör nästan uteslutande arbete med ursprungsmålgruppen. Studier som jämför traditionell arbetsrehabilitering och IPS visar att IPS-deltagare uppnår konkurrenskraftig

anställning 5 gånger snabbare samt blir mer integrerade i samhället och upplever ökad livskvalitet (Areberg, 2013; Bejerholm et al., 2015). Utifrån forskning har metoden goda resultat i förhållande till ursprungsmålgruppen, däremot finns bristande vetenskapligt grundad kunskap om hur metoden används i förhållande till andra målgrupper. Vi är därmed intresserade av att undersöka hur metoden används när den appliceras i arbete med en bredare målgrupp, mer specifikt människor med skadligt bruk och beroende. Vi vill även undersöka hur metoden används inom en ny kontext, nämligen inom ett svenskt och kommunalt sammanhang. För att få kunskap om hur metoden används har vi intervjuat arbetsspecialister och metodstödjare som arbetar med fler målgrupper än vad metoden ursprungligen är utformad för, framför allt människor med skadligt bruk och beroende.

1.2 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka hur personer som arbetar med en evidensbaserad metod beskriver att de använder den för en bredare målgrupp och i ett specifikt sammanhang. Därmed vill vi öka kunskapen om hur en evidensbaserad metod används, utvecklas och förändras när den appliceras i en ny kontext och för en annan målgrupp än vad den är utformad för. I vår studie fokuserar vi på IPS-metoden och hur arbetsspecialister och metodstödjare berättar om hur de använder den i förhållande till personer med skadligt bruk och beroende, utifrån en svensk och kommunal kontext.

1.3 Frågeställningar

- Hur resonerar arbetsspecialister och metodstödjare gällande IPS-metodens användning i förhållande till en ny målgrupp, mer specifikt personer med skadligt bruk och beroende?
- Hur kan det förstås att arbetsspecialister och metodstödjare använder metoden för en ny målgrupp?
- Vilka utmaningar berättar arbetsspecialister och metodstödjare om när en ny målgrupp inom ett specifikt sammanhang ska få stöd till arbete genom IPS-metoden?

1.4 Uppsatsens disposition

Uppsatsen fortsätter nedan med en kort beskrivning av de centrala begrepp som används löpande genom texten. Därefter tydliggörs Individual Placement and Support-metoden i ett introduktionsavsnitt och efter det redovisas kunskapsläget utifrån relevanta kunskapsområden i förhållande till uppsatsens innehåll. De valda teoretiska utgångspunkterna presenteras och därpå redogörs de metodologiska övervägandena som gjorts under uppsatsarbetets gång. Sedan följer en transparent beskrivning av våra forskningsetiska överväganden. I resultat och analys presenteras vårt empiriska material i form av citat, vilket analyseras utifrån våra valda teoretiska utgångspunkter samt i relation till tidigare forskning. Till sist framförs en avslutande diskussion som innehåller en redogörelse av våra slutsatser och reflektioner.

1.5 Centrala begrepp

Konkurrenskraftig anställning - Yrke på den öppna arbetsmarknaden, vilket innebär samma krav och förutsättningar för den enskilda individen som för vem som helst som söker jobbet. Detta skiljer sig från exempelvis offentligt skyddade anställningar (OSA) som istället är utformade för människor i socialt utsatta positioner och inte innebär samma krav som på den öppna arbetsmarknaden (Bejerholm, 2012).

Kommunal arbetsmarknadsåtgärd - En kommunal insats som syftar till att hjälpa människor ut i arbete. Insatserna riktar in sig på individer som av olika anledningar varit borta från arbetsmarknaden under en längre period, eller som har svårt att stadga sig på arbetsmarknaden. Detta är ofta förknippat med att individerna tillhör socialt utsatta grupper i samhället (Ulmestig & Panican, 2021).

Arbetspecialist/employment specialist - Central yrkesperson inom Individual Placement and Support-metoden som arbetar närmast deltagaren för att stötta denne till att nå en konkurrenskraftig anställning. Arbetsspecialisten ska enligt metoden vara en del i ett samverkande psykiatriskt team, men har din huvuduppgift på arbetsrehabilitering och utgör därmed grunden för IPS-arbetet. Arbetspecialister har ofta läst en kortare utbildning om metoden (Drake, Bond & Becker, 2012).

Metodstödjare/IPS-supervisor- Vidareutbildad yrkesperson som tidigare varit arbetsspecialist, men som med denna titeln snarare arbetar med att förvalta IPS-arbetets värden genom fortlöpande programtrohetsmätningar samt utveckling av arbetet. Metodstödjaren har även en handledande roll i förhållande till arbetsspecialister (Drake, Bond & Becker, 2012). Våra 3 intervjupersoner med denna roll har olika titlar beroende på verksamhet, men vi har valt att använda denna titel för samtliga.

Skadligt bruk och beroende - Johnson, Richert och Svensson (2017) definierar *missbruk* som "Okontrollerad eller överdriven användning av något, vanligen alkohol, narkotika eller andra substanser med euforiserande effekter, men även t.ex. mat." Missbruk karaktäriseras även av att det har negativ inverkan i det sociala livet, både för användaren och närstående. Det kan även medföra omdömeslöst risktagande, legala problem samt en fortgående användning trots konsekvenser. Slutligen förklaras *beroende* som ett tillstånd där tolerans för substansen har utvecklats och där abstinenssymptom uppstår när tillförseln uteblir. Detta medför ökad kontrollförlust inför substansen och därmed ökad svårighet att motstå fortsatt tillförsel. Tillvaron domineras allt mer av att upprätta denna användning (ibid). I vår studie har vi valt att benämna missbruk utifrån begreppet "skadligt bruk", eftersom det är ett mindre stigmatiserande begrepp samt även ett begrepp som används inom socialstyrelsen (2019). Det skadliga bruk och beroende som vår inriktade målgrupp omfattas av är uteslutande alkohol och narkotika.

2 IPS - en introduktion

Som tidigare nämnt är Individual Placement and Support (IPS) en evidensbaserad metod som syftar till att stötta personer med svår psykisk sjukdom (såsom schizofreni och bipolaritet) att hitta, få och behålla ett arbete på den öppna arbetsmarknaden (Bejerholm, 2012; Socialstyrelsen 2018). Metoden utgår från ett synsätt om att varje människa är kapabel till att förändra sin livssituation om rätt stöd ges, och att en förändring mot självständighet och autonomi enklast uppnås genom inträde på den öppna arbetsmarknaden. Det betonas tydligt att annan sysselsättning, såsom praktik och andra förberedande arbetsmarknadsåtgärder, kan ses som en del i processen men att det är konkurrensutsatt arbete som är målet. IPS som metod började utvecklas av Robert E. Drake och Deborah Becker i USA under 1990-talet och bygger på en "place-then-train"-metodik, där deltagaren så fort som möjligt placeras i en

riktig arbetsmiljö utifrån dennes önskemål och behov, för att sedan få kontinuerligt uppföljande och individanpassat stöd utan tidsbegränsning (Drake & Bond, 2023). IPS-metoden bygger på åtta principer (ibid.) som successivt har utvärderats och utvecklats sedan slutet av 90-talet. Inom IPS spelar den så kallade arbetsspecialisten en nyckelroll (Bejerholm 2012:162). Arbetsspecialisten arbetar med alla frågor som rör arbete och ansvarar även för att bygga upp och integrera andra relevanta instanser i personens IPS-nätverk, ett tvärprofessionellt team som omringar och stöttar deltagaren (ibid., ff.). Typiska medlemmar av IPS-nätverket är psykiatripersonal, socialsekreterare, arbetsgivare och arbetsförmedlingar (ibid). Arbetsspecialisten har i uppdrag att fortlöpande skapa och upprätthålla arbetsgivarkontakter på ett brett yrkesfält samt skapa nära samarbete med arbetsförmedlingar där möjligheter för gemensamma klienter diskuteras (Drake, Bond & Becker, 2012). I relation till det psykiatriska teamet ska arbetsspecialisten även försäkra sig om att frågan om arbete kontinuerligt ställs till klienter under behandlingsperioden, i syfte att kunna fånga upp dem när de kan tänkas redo. Det är därmed viktigt att det psykiatriska teamet även är drivande och engagerat. Principen om noll exkludering är central, det vill säga att ingen deltagare ska nekas insatsen exempelvis utifrån anställningsbarhet, skadligt bruk, symtom, tidigare våldsbeteende, kognitiva störningar, icke följsamhet i behandlingen eller personlig framtoning. Varje deltagare ska erbjudas en individuell och heltäckande ekonomisk vägledning av en arbetsspecialist. Det ska även tydligt framgå att deltagaren själv avgör om denne vill berätta om sin problematik för arbetsgivare eller inte, varibland för- och nackdelar bör diskuteras. Deltagarens process mot arbete genom införskaffade arbetserfarenheter, insikter och lärdomar ska kontinuerligt beröras och utvärderas, i syfte att matcha individen med arbetsmiljön. Arbetsspecialisten har i snitt 15 deltagare åt gången, vilket medför mycket tid och resurser åt varje deltagare (ibid).

Tabell 1: IPS-principerna enligt Drake & Bond (2023). Vår översättning.

1.	Målet är anställning och arbete på den öppna arbetsmarknaden.
2.	Ingen exkludering, alla som vill arbeta ska få möjlighet till stöd.
3.	Arbetssökandet grundar sig på individens erfarenheter, intressen och preferenser.
4.	Arbetssökandet inleds tidigt i processen.
5.	Arbetsspecialisten bygger nätverk med arbetsgivare och rekryterar arbetstillfällen.

6.	Arbetsrehabiliterande insatser integreras i det psykiatriska teamet.
7.	Personlig bidragsrådgivning och information om ekonomi ska ges i ett tidigt skede.
8.	Kontinuerligt och individanpassat stöd ges så länge det behövs.

Sammanfattningsvis är IPS en metod som har utformats för människor med allvarlig psykisk sjukdom i syfte att stötta dem till konkurrenskraftig anställning. Detta genom ett nära samarbete med en arbetsspecialist samt nära samverkan med relevanta aktörer utifrån individens behov och vilja.

3 Kunskapsläge

I vår studie har vi intresserat oss för tidigare forskning som berör kommunala arbetsmarknadsåtgärder, i syfte att klargöra hur åtgärderna ser ut idag samt för att kunna urskilja utmaningar och framgångsfaktorer för arbetsrehabilitering. Vidare berör vi tidigare forskning som tydliggör de målgrupper som är aktuella för kommunala arbetsmarknadsåtgärder. Avslutningsvis lyfter vi forskning gällande implementering av metoden Individual Placement and Support (IPS), vilken vi fokuserar vår studie på. I och med att IPS-metoden är relativt ny och därmed begränsad inom forskningen, har vi valt att beröra forskning om IPS världen över. Kunskapsläget presenteras i den ordning som precis nämnt.

I syfte att hitta aktuell forskning har vi använt oss av LubSearch, Scopus och Google Scholar. För att fånga ett brett material har vi använt oss av både engelska och svenska sökord. Vid sökning av källor innehållande information om kommunala arbetsmarknadsåtgärder i Sverige samt dess målgrupp har vi riktat in oss på svenska artiklar med hjälp av både svenska och engelska sökord, medan engelska sökord har varit dominerande i syfte att finna källor om implementering av IPS-metoden. Vi har använt oss av följande sökord: “IPS”, “implementation”, “evidence-based methods”, “Swed*”, “labor market”, “unemployment”, “arbetsmarknadsåtgärder”. Vi har även hittat artiklar genom de funna artiklarnas befintliga referenslistor. I de fall där vi hittat källor via referenslistor har vi genomgått en noggrann granskning av källornas giltighet och relevans.

3.1 Kommunala arbetsmarknadsåtgärder

Sedan reformeringen av arbetsmarknaden i samband med krisen under 1990-talet har arbetsmarknadsåtgärder decentraliserats från stat till kommun (Panican & Ulmestig, 2019). I och med att varje kommun har eget politiskt och ideologiskt styre samt olika lokala förutsättningar innebär det att de erbjudna arbetsmarknadsåtgärderna skiljer sig mycket åt mellan kommunerna (ibid). Till skillnad från den statliga arbetsförmedlingen, vars fokus ligger på att göra individer anställningsbara för hela den svenska arbetsmarknaden, så fokuserar kommunernas arbetsmarknadsåtgärder snarare på att rusta individer utifrån den lokala arbetsmarknaden (Ulmestig & Panican, 2021). Ett flertal forskare kategoriserar de kommunala arbetsmarknadsåtgärderna utifrån aktiva och passiva insatser. Med aktiva insatser menas de som bidrar till ökad matchning mellan individ och arbete (Panican & Ulmestig, 2019; Bergmark, Bäckman & Minas, 2017; Rovny, 2014; Scalise, 2021). Panican och Ulmestig (2019) menar att detta dels kan handla om att kartlägga individens kompetens och sedan matcha den mot efterfrågad kompetens hos arbetsgivare. Det kan även handla om att öka individens anställningsbarhet genom utbildning eller praktik, vilket benämns som utbudsinriktade insatser. Till sist lyfter författarna även efterfrågeinriktade insatser, vilket omfattar anställningsstöd såsom offentligt skyddat arbete (ibid). Bergmark, Bäckström & Minas (2017) och Rovny (2014) betonar utbildning och kompetenshöjning som centralt, dels för att öka individens kapacitet och oberoende, dels för att öka deras anställningsbarhet utifrån arbetsgivares efterfrågan. Scalise (2021) lägger stor vikt vid att utveckla individers mänskliga kapital och menar att individers autonomi och valfrihet bör främjas, snarare än att hitta första möjliga jobb. Rovny (2014) gör skillnad på "insiders" och "outsiders" utifrån ens stabilitet på arbetsmarknaden, där de menar att outsiders drar mest nytta av dessa aktiva insatser. De passiva insatserna, å andra sidan, menar Panican och Ulmestig (2019:116) "[...] handlar om en defensiv arbetslinje som pressar aktivering genom sanktioner, tvångsmekanismer och mindre generösa arbetslöshetsersättningar". Bergmark, Bäckman och Minas (2017) benämner dessa insatser "workfare-program" där individen villkoras försörjningsstöd utifrån krav på delaktighet. Dessa program och sysselsättningar kräver inte mycket förkunskap och bidrar sällan till ny kunskap. Författarna förklarar att dessa insatser riktar sig till individer som står långt från arbetsmarknaden där uppfattningen är att det finns bristande motivation. Syftet med insatserna är att göra det oattraktivt att leva på försörjningsstöd, menar författarna (ibid). Detta behov av kontroll av kommuninvånarna

menar Ulmestig och Panican (2021) grundar sig i en långtgående fattigvårdstradition om att fattiga hotar samhällsordningen. Vidare förklarar Rovny (2014) dessa passiva insatser som ett inkomstskydd för de som tillfälligt saknar arbetsinkomst, men som inte bidrar till ökad anställningsbarhet. Detta kan ses som en lönsamhet för de som redan befinner sig på arbetsmarknaden men som däremot inte är gynnsam för “outsiders” (ibid). Som tidigare nämnt är varje kommun ansvarig för sina arbetsmarknadsåtgärder, vilket gör det svårt att peka på vilka exakta insatser som erbjuds. Utöver aktiva och passiva insatser kategoriserar Bergmark, Bäckman och Minas (2017) även vissa insatser under “work-first”, vilka syftar till att hitta arbete snabbt men som saknar betoning på långsiktig kompetens och empowerment. Jobsökarkurser och CV-skrivande är insatser som faller under denna kategori (ibid). I likhet med denna problematik av kortsiktighetstänk pekar Gustafsson, Peralta och Denermark (2018) på att arbetsmarknadspolitiken för utsatta grupper, med inriktning på människor med funktionsnedsättning, fokuserar på att nå och hitta ett förvärvsarbete medan mindre fokus ägnas åt arbetsvillkor och att behålla anställningen. Som kontrast till de traditionella arbetsmarknadsåtgärderna med kortsiktighetstänk har metoden Individual Placement and Support (IPS) utvecklats, vilken dels fokuserar på att stötta individer ut i arbete samt finns med som stöd även efter en anställning påbörjats (Bejerholm, 2012). Detta tydliggörs ytterligare senare i kunskapsläget.

3.2 Målgrupper för kommunala arbetsmarknadsåtgärder

Den svenska socialpolitikens utveckling under 1900-talet syftade till att skapa ett skyddssystem som omfattar människor vid sjukdom och arbetslöshet (Jonasson, 2015). Det socialpolitiska systemet skapades utifrån tre olika kategorier: 1) fattigvård, vilket idag representeras i form av ekonomiskt bistånd inom kommuner; 2) intjänade rättigheter vid inkomstbortfall, vilket idag återfinns hos a-kassorna; samt 3) socialpolitik som institutionell omfördelning. Den andra kategorin innebär en ekonomisk ersättning utifrån sin tidigare insats på arbetsmarknaden, vilket förutsätter att individen redan är etablerad på arbetsmarknaden och därmed utesluter dem som inte är det. För personer med bristande arbetslivserfarenhet och därigenom står långt ifrån arbetsmarknaden blir ekonomiskt bistånd den enda inkomstmöjligheten (ibid). I ett flertal artiklar framskrivs 1990-talets kris och dess medföljande åtstramning av ekonomiskt bistånd och ökade krav på motprestation (Panican & Ulmestig, 2019; Jonasson, 2015; Nybom, 2008). Jonasson (2015) förklarar att de grupper som

drabbades hårdast var framför allt utrikes födda, men även ungdomar, lågutbildade, människor med psykisk och fysisk ohälsa, personer med skadligt bruk och beroende samt de med bristande arbetslivserfarenhet. Anledningen till att utrikesfödda är mest drabbade grundar sig i allt ökande krav på språkkunskap samt social och kulturell kompetens på arbetsmarknaden, men även på grund av diskriminering gentemot gruppen (ibid). I Nyboms (2008) studie undersöks socialsekreterares bedömningar inom ekonomiskt bistånd, varibland målgrupperna ungdomar, utrikesfödda, ensamstående kvinnor samt personer med skadligt bruk och beroende ingår. I studien framkommer det att ungdomar som söker ekonomiskt bistånd inte sällan har många hinder i syfte att ta sig ut på arbetsmarknaden, däribland bristande utbildning och arbetslivserfarenhet, lågt självförtroende, odiagnostiserad ohälsa samt trasslig uppväxt. Bland samtliga grupper framstår bristande utbildning som ett centralt försörjningshinder (ibid).

Trots att ekonomiskt bistånd är tänkt som en tillfällig åtgärd finns en tendens att vissa blir kvar i ett långvarigt biståndsmottagande (Jonasson, 2015). Författaren menar att detta grundar sig i att biståndsmottagare redan från början har sämre förutsättningar för att komma ut på arbetsmarknaden, samtidigt som bidragstiden i sig har en negativ påverkan på individens möjligheter och motivation till annan försörjning. En vanligt förekommande upplevelse hos klienter är att det ligger mycket skam i att vara biståndsmottagare, vilket resulterar i försämrade tro på sig själv och därmed begränsad möjlighet till ett självständigt liv (ibid). Nybom (2008) förklarar att de ökade kraven sedan 1990-talet även har inneburit en utbredning av moraliska bedömningar gentemot hjälpsökare. Detta kan tänkas vara en bidragande faktor till den upplevda skammen bland klienter. Vidare illustrerar Jonasson (2015) en ytterligare vanligt förekommande upplevelse hos klienter, det vill säga att socialtjänstens erbjudna åtgärder endast ger sig uttryck i form av ekonomisk ersättning och sällan innebär stöttning i syfte att förändra sin livssituation. Detta bekräftas i Panican och Ulmestigs (2019) artikel där de förklarar att kraven på motprestation sällan är noggrant övervägda, utan snarare grundar sig i ett förfaringssätt om aktivering för aktiveringens skull. Avslutningsvis menar Ulmestig och Panican (2021) att dessa grupper som är överrepresenterade inom ekonomiskt bistånd riskerar försvagade rättigheter genom detta myndighetsberoende.

3.3 Implementering av Individual Placement and Support (IPS)

Som tidigare nämnt är metoden Individual Placement and Support (IPS) utvecklad för människor med svår psykisk sjukdom och därmed berör forskningen nästan uteslutande IPS i relation till denna målgrupp. Det har gjorts relativt lite forskning i Sverige gällande IPS, vilket innebär att den tidigare forskningen som vi berör är inhämtad från flera olika delar av världen. I och med att IPS-metoden innefattar arbete med ett lands välfärdssystem och andra samhällsbaserade aktörer ser det praktiska arbetet olika ut beroende på den kontext som metoden appliceras i. En gemensam nämnare inom forskningen är att sysselsättningssystemen utgår från en logik om att individens återhämtning bör prioriteras innan denne anses redo för arbete, vilket motsätter sig IPS-principen om tidigt konkurrenskraftigt arbetssökande och därmed försvårar implementering av metoden (Kwan, Berinstein, Morris & Barbic, 2023; Vukadin, Schaafsma, Westerman, Michon & Anema, 2018; Storgaard Bonfils, Hansen, Stentoft Dalum & Falgaard Eplov, 2017; Moe, Brinchmann, Rasmussen, Brandseth, McDaid, Killackey, Rinaldi, Borg & Mykletun, 2021 & Harrison, Krieger & Johnsson, 2020).

I ett flertal studier visar resultaten att en framgångsrik implementering karaktäriseras av att målet med det gemensamma arbetet är tydligt samt klarhet i ansvarsfördelning och innefattande roller (Moe et al., 2021; Kwan et al., 2023; Vukadin et al., 2018 & Storgaars Bonfils et al., 2017). En del hinder har däremot uppenbarats i detta gemensamma arbete. Hasson, Andersson och Bejerholm (2011) har uppmärksammat stigma och skepsis hos samarbetspartners kopplat till personer med psykisk sjukdom. Sjukvårdspersonal bemöter inte sällan deltagarna med en skyddande inställning och låga förväntningar (Storgaard Bonfils et al., 2017). Vad gäller människor med skadligt bruk och beroende finns en föreställning om att arbete ökar stress och därmed risken för återfall, däremot menar Harrison, Krieger och Johnson (2020) att arbete är en nyckelkomponent för önskat resultat vid behandling av skadligt bruk och beroende. Arbetspecialister vittnar även om att berörda aktörer innehar bristande förståelse för IPS-metoden samt vikten av samarbete (Moe et al., 2021). Generellt kan sägas att de problem som lyfts fram av författarna grundar sig i en krock mellan etablerade system, normer och arbetssätt, och de förhållningssätt som medföljer den evidensbaserade metoden. Kwan et al. (2023) betonar däremot vikten av att IPS-teamet bygger på samma värderingar och arbetsnormer. En positiv strategi visar sig vara att diskutera och reflektera kring komplexa klientfall tillsammans (ibid). Arbetet fungerar även bättre om

det ges utrymme för möten mellan olika intressenter på olika nivåer (Vukadin et al., 2018). Detta bidrar till stimulerad utvärdering av nya procedurer samt att de inblandade lär känna varandra, vilket underlättar kommunikationen (ibid).

Några vanligt förekommande strukturella problem vid implementering av IPS-metoden är bland annat att deltagare riskerar att förlora sina ekonomiska förmåner, exempelvis försörjningsstöd, om de får anställning genom IPS (Storgaard Bonfils et al., 2017) samt att arbetsmarknadens aktörer är vana vid "gratis" arbetskraft från denna målgrupp, vilket innebär att målgruppen inledningsvis ofta letar efter praktik eller arbetsträning, snarare än konkurrenskraftig anställning (Hasson, Andersson & Bejerholm, 2011). Storgaars Bonfils et al. (2017) förklarar att detta kan bidra till minskad motivation eftersom klienters ansträngning inte nödvändigtvis leder till anställning och bättre ekonomi samt att det skapar stor oro hos deltagarna.

När det kommer till arbetsspecialister krävs stor förmåga för personcentrerat förhållningssätt, vilket Storgaars Bonfils et al. (2017) menar är ett utforskat område. Arbetsspecialister behöver hitta en balans i att möta deltagarna där de är och stödja dem i att övervinna självtvivel. I syfte att forma realistiska arbetsförväntningar behöver arbetsspecialisten kunna föreställa sig deltagaren på olika arbetsplatser och förutse eventuella svårigheter som deltagaren behöver förbereda sig på. Arbetsspecialister har även en central roll i att upprätthålla motivationen hos deltagarna (ibid).

3.4 Sammanfattning av kunskapsläget

Kunskapsläget visar att de kommunala arbetsmarknadsåtgärder som en del i socialpolitiken har utvecklats som ett skydd vid sjukdom och arbetslöshet och syftar till att vara kortvariga åtgärder tills dess att individen återinträtt på arbetsmarknaden. De grupper som är överrepresenterade inom de kommunala arbetsmarknadsåtgärderna är ungdomar, människor med psykisk och fysisk ohälsa, utrikesfödda, lågutbildade och människor med bristande arbetslivserfarenhet. Trots arbetsmarknadsåtgärdernas kortvariga syfte uppenbaras däremot en tendens till långvarigt biståndsmottagande, vilket forskarna menar delvis grundar sig i ett bristande långsiktigt tänk i förhållande till de åtgärder som erbjuds. Detta resulterar i att åtgärderna sällan leder till konkurrenskraftig anställning och därmed skapar ett

myndighetsberoende bland individer. Arbetsmarknadsåtgärdernas utformning grundar sig även på en logik om att eventuella symtom först behöver behandlas samt att individer behöver göra sig själv anställningsbara inför en bred arbetsmarknad genom att rusta upp sina resurser. I kontrast till den traditionella arbetsmarknadspolitiken har metoden Individual Placement and Support (IPS) utvecklats, vilken syftar till att snabbt hitta konkurrenskraftig anställning utifrån individens vilja och behov och därefter jobba med de utmaningar som dyker upp. I och med IPS-metodens motsatta arbetssätt har det visat sig uppstå en del utmaningar vid implementeringen. Vanligt förekommande är att berörda yrkesverksamma har en oförstående inställning gentemot IPS och vikten av samarbete samt en negativ attityd gentemot deltagarnas förmågor att klara av ett arbete. Tvärtom kännetecknas en god implementering av samförstånd och nära samarbete mellan berörda aktörer.

I vår analys kommer vi att förankra våra resonemang i den tidigare forskningen, genom att jämföra arbetsspecialisternas och metodstödjarnas utsagor om IPS-arbetet med den tidigare forskning som berör ämnet. Vidare kommer vi använda oss av den forskning som berör de utmaningar som socialt utsatta individer står inför i förhållande till tillträde till arbetsmarknaden.

4 Teoretiska utgångspunkter

I det här avsnittet presenterar vi vårt teoretiska ramverk som vi sedan kommer analysera vår empiri utifrån. Ramverket består dels av aspekter från teorierna *erkännande* och *empowerment*, dels av några centrala begrepp från implementeringsteorin. Erkännandeteorin syftar till att omgivningen behöver acceptera en individ som värdig i syfte att denna ska kunna utvecklas som människa. Inom denna teori använder vi oss av de tre sfärerna, det vill säga den *mellanmänniska*, *rättsliga* och *sociala*. Empowerment innebär den process där individer inom socialt utsatta grupper återtar makten över sitt liv. Inom denna teori lyfter vi framför allt begreppen *maktöverföring*, *maktmobilisering* samt *identitet* i förhållande till vår analys. Inom implementeringsteorin berörs hur en evidensbaserad metod förändras, dels utifrån *program drift* som syftar till förändring utifrån den aktuella kontexten, dels utifrån *voltage drop* som innebär den process då en evidensbaserad metod övergår från teori till praktik.

Erkännandeteorin och empowerment är utvecklade inom ramen för kritisk teori, vilka syftar till att analysera och främja social rättvisa. Implementeringsteorin har sin grund i en annan forskningstradition och syftar istället till att analysera och förstå processen då metoder och policydokument omsätts i praktiken. Vårt val av erkännandeteori och empowerment syftar till att studera aspekter av social rättvisa inom ramen för IPS. Implementeringsteorin används för att belysa hur IPS kan implementeras i en ny kontext och gentemot en ny målgrupp, varibland framställandet av social rättvisa genom erkännande och empowerment kan urskiljas. På så vis blir dessa teorier förenliga, trots ursprung från olika forskningstraditioner.

4.1 Erkännande

Axel Honneth (2003) har sin akademiska grund i filosofi och är en betydande gestalt inom socialfilosofi och kritisk samhällsteori. Under 1960- och 70-talet uppmärksammade han de sociala orättvisorna i samhället mellan olika grupper samt tendensen att ta dessa ojämlikheter för givet och fortlöpande upprätthålla dem. Honneth studerade tidigare filosofiska teorier inom ramen för kritisk samhällsteori och utvecklade så småningom erkännandeteorin. Teorin grundas i en tanke om ett universellt mänskligt behov av erkännanden från sin omgivning för att kunna utveckla och upprätthålla en positivt upplevd identitet och självbild. Honneth (2003) uttrycker att teorin främst är appliceras på socialt utsatta individer. Honneth (ibid) delar upp detta erkännande i tre olika sfärer: den mellanmänniska sfären; den rättsliga sfären; och den sociala sfären. Den *mellanmänniska sfären* innebär det erkännande som sker i den vardagliga interaktionen mellan människor. Genom interaktion med andra människor skapas och upprätthålls sociala normer, värderingar och beteendemönster, vilka kan se väldigt olika ut beroende på det sociala sammanhanget. Inom denna sfär är det viktigt att omgivningen bemöter individens känslor och behov, i syfte för individen att känna sig förstådd och accepterad. Detta anses vara en central del i människors liv i syfte att känna sig accepterad inom vardagliga sammanhang. Vidare fortsätter Honneth (2003) förklara den *rättsliga sfären* som erkännande inom juridiska och politiska aspekter, vilket syftar till att respektera och upprätthålla individers rättigheter. Inom det sociala arbetet kan detta handla om att möjliggöra och underlätta individens tillgång till samhällsliga resurser och tjänster, såsom hälso- och sjukvård, utbildning och ekonomiskt stöd. Det kan även handla om att informera klienter om aktuell lagstiftning och hur den påverkar deras livssituation. Slutligen innefattar den *sociala sfären* ett erkännande av en individ som en del i den samhällsliga gemenskapen,

utifrån samma villkor som gemene man. Detta skapar en känsla av självvärde och tillhörighet hos individen. Det möjliggör även för individen att identifiera sig inom olika sociala grupper och kulturella sammanhang och därigenom upprätta olika sociala identiteter (ibid).

Kritiker menar att Honneths erkännandeteori underskattar samhällets komplexa dynamik och maktens roll i erkännande och misskännande. Loïc Wacquant (2004) menar att teorin förutsätter ett ömsesidigt erkännande, vilket kan skymma de rådande maktstrukturerna i samhället. Honneth uppmärksammar inte det faktum att ett erkännande är en handling som sker inom en asymmetrisk relation (ibid). Vidare åsyftar Nancy Fraser (2000) att ekonomisk ojämlikhet är en central aspekt inom social orättvisa och menar att ekonomisk omfördelning är behövligt vid sidan av erkännande. Erkännandeteorin är med andra ord inte helomfattande i sig själv (ibid).

Denna teori anser vi relevant i vår analys i och med att IPS-arbetet syftar till att utgå från individens egna intressen, behov och förutsättningar i relation till samhället. Detta arbetsätt kan tolkas som ett erkännande av individens essens. Arbetspecialisten, som jobbar nära deltagaren i syfte att stötta denne ut i arbetslivet och samhället, kan även tänkas arbeta med erkännande av individen på flera nivåer.

4.2 Empowerment

Empowerment är ett begrepp som växt fram i en rörelse mot diskriminering och fattigdom samt för utsatta gruppers kamp för människovärde och lika rättigheter (Askheim & Starrin, 2007). Begreppet har sedan dess uppkomst använts utifrån flera olika kontexter och ideologier, vilket har gjort det mångtydigt. Det finns ingen enstämig översättning av ordet, men det brukar benämnas utifrån *egenmakt*. Empowerment används ofta i förhållande till människor i socialt utsatta grupper och innebär den process då individer tar makten över sitt liv genom att komma ur en maktlöshet. Begreppet utgår från en syn på människor som aktivt handlande och som vill och vet sitt eget bästa, men att rätt förutsättningar krävs för att individerna ska kunna upplösa sina yttre och inre blockeringar som hindrar självförverkligande. Författarna menar att den maktlöshet som individerna befinner sig i är förknippad med myndigheters och professionellas tendens att hålla kvar klienter i ett beroende gentemot dem genom maktutövning i form av *expertstyre*. I syfte att möjliggöra för

individer att komma ur denna maktlöshet krävs därför en *maktöverföring* från experter till individer. De yrkesprofessionellas roll blir då istället att förse klienter med relevant information och förutsättningar i syfte att stärka individers självkontroll. Askheim och Starrin (2007) betonar även att det inte handlar om att "hjälpa passiva stackare", utan att skapa förutsättningar för aktivt handlande individer att själva ta makten över sitt liv, vilket de kallar *maktmobilisering*. De inre blockeringarna som hindrar individer från självförverkligande handlar om deras egna negativa syn och uppfattning om sig själv, både genom egna och andras ögon. Denna uppfattning, menar författarna, grundar sig delvis i den *identitet* som individer tillskrivs genom sin marginaliserade livssituation, vilket kan resultera i känslor av *skam*. Individerna kan då behöva stöttning i att omformulera denna uppfattning om sig själva samt hitta nya sociala identiteter att uppleva sig med, vilket snarare resulterar i känslor av *stolthet* (ibid).

I vår studie undersöker vi hur IPS-metoden fungerar i relation till människor i socialt utsatta grupper, vilket syftar till att stötta dem från en socialt utsatt situation i form av arbetslöshet. Individerna har även olika sociala problematiker, varibland vi framför allt undersöker hur IPS-metoden fungerar i förhållande till människor med skadligt bruk och beroende. Med en problematik som denna tillskrivs en identitet hos individerna, vilket kan medföra skamkänslor och därmed inre blockeringar som hindrar självförverkligande. IPS-metoden har som utgångspunkt att se till individers intressen och skapa förutsättningar utifrån det, snarare än att arbetet är styrt av de professionellas intressen. Med detta som utgångspunkt anser vi att empowerment är en lämplig teori att analysera vår empiri utifrån, i syfte att tolka empirin på en individuell nivå.

4.3 Teoretiskt ramverk för implementering av evidensbaserade metoder

Evidensen för en evidensbaserad metod präglas i regel av den kontext som utvärderingen och forskningen är grundad inom (Gustle, 2009). Genom implementeringsforskning blir det tydligt att en evidensbaserad metod som uppvisat goda behandlingsresultat i en viss kulturell kontext, inte nödvändigtvis uppvisar samma goda resultat i en annan kontext (Gustle, 2009; Chambers, Glasgow & Stange, 2013).

Till följd av detta har Chambers, Glasgow och Stange (2013) arbetat fram ett ramverk, kallat "The Dynamic Sustainability Framework" (DSF) för implementering och arbete med evidensbaserade metoder. Ramverket utgår från att *program drift*, det vill säga en avvikelse från originalmetoden, inte nödvändigtvis är negativt för behandlingsresultaten utan snarare kan ses som en möjlighet för att optimera och göra en metod hållbar utifrån den aktuella kontexten. Detta genom att fortlöpande utvärdera och anpassa arbetet med metoden (ibid). Shelton, Rhoades Cooper och Wiltsey Stirman (2018) utgår i sin studie från DSF och diskuterar evidensbaserade metoders hållbarhet, det vill säga i vilken utsträckning en evidensbaserad metod kan leverera sina avsedda fördelar. Studiens resultat pekar på att en hög programtrohet ofta är en framgångsfaktor för goda resultat, men att löpande utvärdering och anpassning av metoden och därmed eventuellt lägre programtrohet, i vissa fall är nödvändigt för att uppnå en hög nivå av hållbarhet (ibid.). Drake, Bond och Mascayano (2023) menar att vissa mindre anpassningar av IPS-metoden kan vara gynnsamt vid implementering i en ny kontext eller mot en ny population, men pekar på att förändringar av metodens kärnvärden genererar betydligt sämre resultat. Forskarna anser att metoden till en början bör implementeras med hög programtrohet utan anpassningar, för att sedan utvärdera utfallet och eventuellt anpassa arbetet. De menar att eventuella anpassningar av metoden bör vara förankrad i aktuell forskning samt deltagares upplevelser (ibid.).

Ett begrepp som kritiserats i DSF är *voltage drop*, vilket är ett koncept som används för att förstå den försämrade interventionsverkan som uppstår när en metod överförs från forskningssammanhang och appliceras i praktiken (Chambers, Glasgow & Stange, 2013). Konceptet förutsätter att effektminskning kommer uppstå vid implementering av en evidensbaserad metod. Detta antagande grundar sig i den diskrepans som finns mellan den studerade populationen och den heterogena, oförutsägbara och kontextuellt präglade verkligheten. Forskarna menar att denna utgångspunkt om definitiv effektminskning kan resultera i att möjligheterna till förbättring och förfining av metoden förbises (ibid). DSF bygger istället på antagandet om en förväntad effekthöjning vid implementering, om metoden och arbetssättet kontinuerligt utvärderas och anpassas utifrån den aktuella kontexten. Forskarna menar att framgångarna ligger i att kombinera teori med praktisk lokal erfarenhet, vilka båda är dynamiska och ständigt förändrande (ibid.).

I vår studie vill vi undersöka hur arbetet med IPS-metoden fungerar i förhållande till en ny kontext och för en annan målgrupp än den är utformad för. Genom att utgå från detta

teoretiska ramverk i vår analys vill vi undersöka hur IPS-metoden kan förstås som föränderlig vid implementering i en svensk och kommunal kontext samt i relation till personer med skadligt bruk och beroende.

5 Metod

I detta avsnitt presenteras metodologiska överväganden, urval och tillvägagångssätt för uppsatsen. Vidare redogörs processen i vår bearbetning och analys samt studiens tillförlitlighet. Vi berör sedan forskningsetiska överväganden. Avslutningsvis lyfter vi studiens begränsningar samt vår arbetsfördelning.

5.1 Metodologiska överväganden

I vår studie har vi intresserat oss för hur arbetsspecialister och metodstödare resonerar gällande deras användning av IPS-metoden gentemot en ny målgrupp, närmare bestämt människor med skadligt bruk och beroende. Eftersom studiens syfte är att undersöka yrkesutövaras erfarenheter och subjektiva uppfattningar så bedömde vi att en kvalitativ ansats skulle vara lämpligast. Bryman (2018) förklarar att kvalitativa metoder fokuserar på ord och öppnar upp för subjektiva tolkningar av ord, snarare än den objektiva kvantifieringen av data som kvantitativa metoder generellt fokuserar på. För att möjliggöra att intervjupersonernas erfarenheter och berättelser får så mycket utrymme som möjligt valde vi att utföra semistrukturerade intervjuer. Genom denna flexibla intervjuteknik, med utgångspunkt i en intervjuguide (se bilaga 3), skapas möjlighet för fördjupande följdfrågor. Metoden har på så vis gett oss ett djupare empiriskt underlag än vad vi hade kunnat generera med en striktare intervjustruktur, såväl som vad en kvantitativ ansats hade kunnat erbjuda. Studien har varit empiridriven och induktiv, det vill säga att vi har valt teoretiska utgångspunkter för analysen utifrån det empiriska underlaget (Bryman, 2018). En stor fördel med denna induktiva ansats har varit att analysen inte har blivit begränsad av teorier som vi valt utifrån vår förståelse för ämnet. Genom att löpande under analysarbetet kunnat diskutera eventuella teoretiska utgångspunkter har det varit till stor nytta för studien, eftersom det har möjliggjort en relevant och djup tolkning av materialet.

5.2 Urval

För att få tag i arbetsspecialister och metodstödjare som intervjupersoner har vi kontaktat en chef inom IPS där Max hade haft sin VFU och därigenom efterfrågade kontaktuppgifter till andra verksamheter runt om i landet. Vi fick en maillista med 30 namn som vi skickade ett mail till, med kort information om studiens syfte och med frågan om de i sina organisationer jobbar med IPS mot personer med skadligt bruk och beroende. Några svarade att de inte arbetade med den målgruppen, varav en del vidarebefordrade mailet till anställda i deras organisation och ett antal förmedlade kontaktuppgifter till arbetsspecialister och metodstödjare inom kommunen. Detta ledde oss fram till 17 personer som var villiga att delta i studien. Dessa personer var spridda i landet och hade olika befattningar. Vi gjorde bedömningen att sju intervjuer var en lagom mängd avseende tidsåtgång och tillförlitlighet, varav tre intervjupersoner arbetar som metodstödjare och resterande fyra som arbetsspecialister. Vi valde sedan ut personerna utifrån vilken kommun de arbetade i, i syfte att få en viss geografisk spridning. Detta resulterade i att vi intervjuade personer som arbetar i fyra olika kommuner, varpå alla från större kommuner. Anledningen till att vi valde personer från större kommuner var dels för att det var där IPS-arbetet gentemot vår valda målgrupp var mest utvecklat, dels i syfte att generera tillförlitlig data. Till personerna vi valt skickades ett informationsbrev (se bilaga 1) samt en samtyckesblankett (se bilaga 2). Personerna uppmanades läsa igenom dokumenten och återkomma ifall de fortsatt var intresserade av att delta i studien, varpå vi bokade in en tid för intervju.

Denna initiala urvalsprocess kan beskrivas som ett bekvämlighetsurval (Bryman, 2018), eftersom vi utgick från det kontaktnät vi hade tillgängligt. Allt eftersom vi fick in svar på det ursprungliga mailutskicket så genererades nya personer för oss att kontakta. Vidare så var det ett antal personer som på eget bevåg kontaktade oss om att medverka i studien, då de hade hört talas om att vi skulle skriva en uppsats om ämnet. Urvalsprocessen kan därför i stort beskrivas som ett snöbollsurval, då den initiala kontakten har genererat nya personer att kontakta, som i sin tur har genererat ännu fler personer. Detta går i linje med Brymans (2018) beskrivning och definition av denna urvalsprocess.

Urvalet kan inte anses representativt eftersom det inte har skett slumpvis och inte heller med hänsyn till den totala populationen, som för oss är okänd. Eftersom studiens syfte inte är att skapa generaliserbar data, utan istället undersöka individers erfarenheter, så ser vi det dock

inte som ett stort problem. Urvalsprocessen var smidig och tidseffektiv, vilket var en fördel då vi hade begränsad tid på oss för att utföra studien. Eftersom vi fick tag på så pass många personer som var intresserade av att medverka hade vi möjlighet att själva gallra bland intressenterna och forma urvalet. Utgångspunkten var att det ansågs intressant att intervjua både metodstödjare och arbetsspecialister, eftersom de troligen hade olika perspektiv på arbetet. Metodstödjare arbetar i regel med fler olika arbetsspecialister, som i sin tur möter personer ur olika målgrupper. Detta föranledde en förutfattad mening om att metodstödjarna skulle bidra med ett övergripande och jämförande perspektiv mellan målgrupper, medan vi förutsatte att arbetsspecialisterna skulle fokusera på individperspektiv eftersom de arbetar närmare deltagarna. Vidare bestämde vi oss för att endast intervjua en arbetsspecialist från varje arbetsplats, i syfte att försöka få en större spridning av erfarenheter och således ett djupare empiriskt material (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2022)

5.2.1 Intervjupersoner

I tabellen nedan presenteras en anonymiserad lista över de personer som har intervjuats i denna studie. De fiktiva namnen återspeglar det kön som vi uppfattar att personen identifierar sig med, för att uppmärksamma den jämna könsfördelning som skiljer sig från normen bland det vanligtvis kvinnodominerade socionomyrket. Utbildningsbakgrund samt antal år i yrket nämns med syftet att läsaren ska ges möjlighet att analysera utsagorna utifrån personernas yrkeslivserfarenhet. Dessa två faktorer framskrivs även i syfte att tydliggöra den asymmetriska relationen mellan deltagare och professionell som präglar IPS-arbetet. Kommunen och den arbetsplats där personen arbetar har inte skrivits ut. Detta för att försvåra identifiering av personerna. Personerna är utspridda inom fyra större kommuner i södra och mellersta Sverige.

Tabell 2: Intervjupersoner.

<i>Fiktivt namn</i>	<i>Yrkesroll</i>	<i>Antal år i yrket</i>	<i>Utbildningsbakgrund</i>
Simon	Arbetspecialist	4	Socionom
Laura	Arbetspecialist	8	Arbetsterapeut
Bosse	Metodstödjare	15	Socionom
Fredrika	Arbetspecialist	8	Lärare
Anders	Arbetspecialist	3	Socionom
Josefine	Metodstödjare	8	Socionom
Angelica	Metodstödjare	10	Arbetsterapeut

5.3 Tillvägagångssätt

Det empiriska underlag som används i studien samlades in med hjälp av semistrukturerade intervjuer som utfördes antingen på plats eller digitalt via Zoom eller Teams, beroende på intervjupersonernas önskemål och geografiska läge. En digital intervju har flera potentiella nackdelar jämfört med en fysisk intervju. I en digital intervju kan det vara svårare att läsa av kroppsspråk och det kan även vara svårt att skapa en trygg stämning. Vi upplevde att samtliga intervjuer fungerade bra och personerna kändes avslappnade. Däremot det blev tydligt för oss att en fysisk intervju är att föredra, då dialogerna flöt på något bättre eftersom det var lättare att läsa av när motparten hade pratat klart alternativt bara tog en liten andningspaus.

Intervjufrågorna utgick från en intervjuguide (se bilaga 3) som utformats i samråd med vår handledare. Guiden är konstruerad utefter frågeställningarna så som de var formulerade innan intervjuarbetet påbörjades. Under arbetets gång har både frågeställningarna och intervjuguiden uppdaterats. Ett exempel på detta är att vi inledningsvis hade föreställningen om att intervjupersonerna skulle ha mycket att säga om implementeringen av metoden och hur de anpassade arbetet utefter vilken målgrupp de arbetade med. Detta visade sig inte vara så relevant då de första intervjupersonerna uppgav att de inte anpassade metoden. Det visade sig emellertid att personerna visst anpassade metoden, vilket de nog själva inte var uppmärksamma på eftersom de svarade att de inte gjorde det. Vi anpassade guiden efter deras svar och omformulerade frågan, vilket resulterade i ett tydligare empiriskt underlag som i sin tur möjliggjorde en relevant analys med tydligare förankring i empirin.

Samtliga sju intervjuer genomfördes med båda skribenterna närvarande, som turades om att ställa frågor. Vi beslutade att genomföra intervjuerna tillsammans då det verkade vara en fördel att båda var väl insatta i empirin inför analysen, men även för att få in fler nyanser i följdfrågorna. Att vi båda deltog under intervjuerna gjorde att vi tillsammans kunde reflektera över utfallet och empirin i anslutning till intervjuerna, vilket var till stor nytta för utvärdering av intervjuguiden. Intervjuerna varade mellan 45 och 60 minuter och spelades via diktafon. De inleddes med att vi kortfattat presenterade syftet med studien och intervjun samt införskaffade samtycke från intervjupersonerna om att delta i studien, antingen skriftligt eller muntligt.

5.4 Bearbetning och analys

Efter avklarad intervju transkriberade en av skribenterna intervjun förutsättningslöst. Uppgifter såsom namn, arbetsplats och kommun anonymiserades under transkriberingen. Transkriberingarna är ordagranna återgivning av intervjuerna och det talspråk som användes. Delar av de citat som nyttjas i resultatdelen av denna uppsats kan vara översatta från talspråk till skriftspråk, i syfte att bibehålla en hög grad av läsbarhet. Citatens innebörd och innehåll har inte förändrats, utan de förändringar och gallringar som gjorts berör enstaka ord och ljud, exempelvis “hmm” och “eeh”. I citaten förekommer ibland förtydliganden som skribenterna har skrivit in. Dessa skrivs inom hakparenteser för att tydligt markera att de inte ingår i den ursprungliga utsagan. Dessa förtydliganden har varit relevanta i vissa fall, eftersom nödvändig kontext inte alltid ryms inom det direkta citatet.

Ahrne och Svensson (2022) menar att bearbetningen börjar under transkriberingen, då bearbetning per definition handlar om att arbeta med materialet och därigenom utgör en process. Den formella analysen och bearbetningen av det insamlade materialet började emellertid efter det att samtliga transkriberingar var färdiga. Analysen artade sig på det sättet att vi satt bredvid varandra och enskilt tematiserade samtliga intervjuer med hjälp av färgpennor. Tematiseringen utgick från ett antal teman som inledningsvis arbetades fram utifrån frågeställningarna, men även andra teman som uppmärksammades under tematiseringens gång. Denna initiala kodning följdes av vad Tivenius (2024) benämner som kategorikodning, det vill säga en systematisk indelning av kodade utsagor utefter relevanta kategorier. Resultatet av denna kategorikodning sammanställdes i ett dokument som

användes som utgångspunkt under ett handledningstillfälle när vi tillsammans med vår handledare bestämde nio rubriker att utgå ifrån under skrivandet av analysdelen. Efter att vi skrivit ihop analyser utefter dessa rubriker blev det tydligt att många av analyserna behandlade samma fenomen och flöt ihop med varandra. Detta föranledde att vi reducerade antalet rubriker från nio till fem och därigenom ökade den upplevda läsbarheten i texten. Under analysarbetet återvände vi ständigt till de ursprungliga transkriberingarna för att se om andra tolkningar av materialet är möjliga. Detta hermeneutiska arbetssätt (Tivenius, 2024) har gjort att vi hittat nya nyanser i materialet utifrån den större förståelse för området vi löpande har tillskansat oss genom analysprocessen. Genom att båda skribenterna satt tillsammans och parallellt utförde tematisering kunde tankar och reflektioner utbytas löpande under bearbetningen av materialet. Detta utbyte fortsatte under hela analysprocessen och banade väg för många diskussioner om materialet och dess innebörd, vilket bidrog till en djupare och enhetlig analys.

5.5 Tillförlitlighet

För att bedöma och säkerställa kvaliteten och tillförlitligheten i en kvalitativ studie föreslår Bryman (2018, s.467 ff.) att man utgår från fyra centrala kriterier, nämligen trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet samt möjlighet att styrka och konfirmera. Dessa berör vi här nedan.

5.5.1 Trovärdighet

Huruvida en studies resultat är trovärdiga baseras dels på om skribenterna har följt aktuella regler för den vetenskapliga processen, men även hur skribenterna har uppfattat och tolkat den verklighet som studerats (Bryman, 2018). I och med val av semistrukturerad intervju gavs utrymme för följdfrågor, vilket möjliggjorde för oss att säkerställa att vi uppfattat intervjupersonernas utsaga och dess innebörd så som de menat. Vid transkribering av de inspelade intervjuerna har vi även varit noggranna med att skriva med intervjupersonernas kommunikation i den utsträckning som varit möjlig, såsom småord, pauser och gester. Genom att fånga även denna icke verbala kommunikation i våra transkriberingar har vi försökt bevara intervjupersonernas tankegångar och budskap, vilket har fungerat som en påminnelse vid analysarbetet som motverkat förvrängda tolkningar av utsagorna. Utöver detta har vi genom studiens gång följt de råd och anvisningar som socialhögskolan rekommenderat (Socialhögskolan, 2024)

5.5.2 Överförbarhet

Bryman (2018) förklarar att kvalitativa studier i regel bygger på ett mindre material än i kvantitativa studier, i syfte att eftersträva djupgående analyser och därigenom fånga ett fenomenens nyanser. I vår studie har 8 intervjuer genomförts, vilket har möjliggjort för oss att fånga fler infallsvinklar i relation till arbetsspecialisters och metodstödjares uppfattning om IPS-metoden och deras användning av den i förhållande till en ny målgrupp. Däremot bidrar detta begränsade materialet till en utmaning i generaliserbarheten, vilket är ett sätt att bedöma tillförlitligheten inom kvantitativa studier där ett bredare material insamlats. I vår kvalitativa studie är inte vårt mål att nå generaliserbarhet, utan att bidra med kunskap som kan överföras till andra sammanhang och relateras till tidigare forskning, likt Bryman (2018) beskriver. Fortlöpande genom studien har vi förankrat våra ställningstagande i tidigare forskning. De resultat vi kommit fram till ligger även i enlighet med resultaten i tidigare forskning till stor del, vilket styrker överförbarheten för studien. I vår urvalsprocess gallrade vi fram både metodstödjare, med ett mer övergripande perspektiv på ämnet, och arbetsspecialister från ett brett geografiskt område. Detta spridda urval, både geografiskt och kompetensmässigt, kan anses bidra till studiens överförbarhet, på så vis att det möjliggjort för oss att samla in flera aspekter och perspektiv på fenomenet.

5.5.3 Pålitlighet

Vid bedömning av en studies pålitlighet tas hänsyn till skribenternas redogörelse för studies process, vilken även ska vara tillgänglig för granskning av personer som tar del av den (Bryman, 2018). I syfte att uppnå pålitlighetskriteriet har vi angett referenser fortlöpande genom hela texten, vilka även sammanställts i en referenslista i slutet. Vi har även gjort en tydlig och transparent redogörelse för studiens tillvägagångssätt, både gällande metodologiska överväganden, urval, bearbetning och analys. I slutet av uppsatsen har vi bifogat den intervjuguide som intervjuerna utgått ifrån, i syfte att möjliggöra för läsaren att granska de ställda frågorna för sig samt i relation till vår utförda analys. Vi har även fått kontinuerlig handledning genom arbetets gång och därigenom fått utvärdering på vårt presenterade material.

5.5.4 Möjlighet att styrka och konfirmera.

Bryman (2018) menar att skribenterna behöver förhålla sig till förståelsen av objektivitet som ett ouppnåeligt förhållningssätt och därigenom påvisa att studien genomförts i god tro. I och med vår förståelse för ämnet har vi ständigt behövt påminna oss om att inte dra förutfattade slutsatser samt försöka bortkoppla våra egna tidigare erfarenheter inom IPS-arbetet. Under intervjuerna har det funnits utrymme för följdfrågor, vilket vi försökt utnyttja genom att fördjupa oss i de ämnen som framkommit genom intervjupersonernas utsagor och vad de tyckts betona, snarare än att ställa följdfrågor utifrån våra egna intressen och värderingar. På så vis har intervjupersonerna fått större möjlighet att leda intervjuerna, samtidigt som vårt inflytande tonats ner. Vidare under analysarbetet har vi ständigt återvänt till intervjutranskriberingarna i syfte att undvika att analysen glider för långt ifrån den ursprungliga utsagan och dess enhetliga innebörd. Vi har även validerat våra ställningstagande i relation till tidigare forskning fortlöpande genom processen. Det är däremot oundvikligt att värdera och påverka studien utifrån egna uppfattningar och erfarenheter. Däremot har vi oupphörligt påmint oss om denna mänskliga bias, i syfte att minska den i största utsträckning möjligt.

5.6 Forskningsetiska överväganden

I syfte att säkerställa forskningsetiken gentemot de berörda i en studie ska fyra aspekter tas hänsyn till: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt samtyckeskravet.

Eldén (2020) förklarar att informationskravet innebär att studiens uppgiftslämnare i förväg ska informeras om studiens syfte, vilka som genomför studien samt hur personuppgifter kommer behandlas. I vår studie har intresserade intervjupersonerna fått ett informationsbrev (Bilaga 1) skickat till sig, innehållande information om dessa punkter. Vidare innebär samtyckeskravet att studiens berörda ska ges möjlighet att lämna sitt samtycke till att delta i studien (Eldén, 2020), vilket vi har uppfyllt genom att i förväg skicka ut en samtyckesblankett som intervjupersonerna fått möjlighet att skriva under och inför varje intervju har vi säkerställt samtycket muntligt. I syfte att utforma informationsbrevet och samtyckesblanketten har vi använt oss av Lunds universitets mallar som vägledning.

Konfidentialitetskravet syftar till att de berördas identitet inte ska undanröjas samt att insamlade personuppgifter ska bevaras utan tillgång för obehöriga (Eldén, 2020). I vår studie har vi samlat in personuppgifter i form av intervjupersonernas namn, email, arbetsplats samt ljudinspelning av deras röster via diktafon. Utöver dessa har inga ytterligare personuppgifter framkommit genom intervjuerna. Vi har varit noggranna med att ingen obehörig får tillgång till dessa personuppgifter och behandlat den i enlighet med riktlinjerna för Lunds universitet (2023). Samtliga material raderas och förstörs när examensarbetet är godkänt. Vid transkribering och genom uppsatsen har intervjupersonerna avidentifieras och tillskrivits fiktiva namn. Anledningen till att vi valt att ha fiktiva namn istället för nummer är för att underlätta läsbarheten. Vissa intervjupersoner känner varandra sedan tidigare och vi har fått frågor om vilka som ska delta i studien, varpå vi varit noga med att inte röja några personuppgifter. Slutligen beskriver Eldén (2020) att nyttjandekravet innebär att insamlat material enbart ska användas för de ändamål som de berörda gett sitt samtycke till, det vill säga den aktuella forskningsstudien. Det material vi samlat in har vi enbart använt i syfte att genomföra denna studie och kommer, i enlighet med konfidentialitetskravet, raderat och förstört detta material när examensarbetet blivit godkänt.

Avslutningsvis kommer vi föra en kort reflektion kring studiens nytta kontra ingrepp i förhållande till de forskningsetiska kraven, utifrån Eldéns (2020) betoning av dess vikt. Vår studie berör yrkesprofessionellas uppfattning av arbetet med en metod i relation till en viss målgrupp. Den handlar med andra ord inte om individerna i sin personliga roll, eller om ämnen i direkt förhållande till den egna yrkesprofessionella rollen. I och med att studien inte har fokus på individernas person kan det tolkas som att intervjupersonerna får distans till ämnet, vilket resulterar i minskat ingrepp. Därutöver verkar samtliga intervjupersoner vara engagerade inom ämnet och önskar mer forskning på området, vilket kan tolkas som att studien bidrar med nytta.

5.7 Studiens begränsningar

Genom vår studie har vi präglats av vissa begränsningar. På grund av tidsbrist och begränsade resurser omfattas vårt empiriska material av enbart sju intervjuer, vilket resulterat i att studiens tillförlitlighet blivit lidande. Vidare representerar våra intervjupersoner enbart större städer, vilket medför att perspektiv från mindre orter förbises. En ytterligare utmaning har

varit att våra intervjupersoner påstått att de inte gör några förändringar av metoden, men trots det har det framkommit att anpassningar har gjorts. Denna tvetydighet har varit svårtolkad vid analys av empirin. Avslutningsvis har vår studie riktat in sig på IPS-arbetet i förhållande till personer med skadligt bruk och beroende. Under intervjuerna framkom det däremot att denna målgrupp i själva verket utgjordes av flera målgrupper, exempelvis unga vuxna och personer i hemlöshet. I och med att förutsättningarna för individerna inom dessa olika målgrupper skiljer sig är det svårt att göra generella utsagor om personer med skadligt bruk och beroende.

5.8 Arbetsfördelning

Under arbetets gång har vi båda varit aktiva inom alla delar i lika hög grad. På grund av tidsbrist och bekvämlighetskäl har vi emellertid delat upp arbetet, däremot inte på så vis att någon är mer insatt i någon del mer än den andra. Vi har fortlöpande läst igenom alla delar gemensamt och hållt en öppen och ständig diskussion genom hela arbetsprocessen.

6 Resultat och analys

I följande kapitel presenterar vi studiens resultat, varvad med vår analys utifrån vårt teoretiska ramverk. Resultatet redogörs utifrån fem rubriker. Den första rubriken, *En metod i förändring*, berör IPS-metodens förändring och anpassning utifrån en ny kontext, det vill säga inom ett svenskt och kommunalt sammanhang. Den andra, *Nya målgrupper kräver nya samarbetsformer*, behandlar hur metoden förändras i förhållande till en ny målgrupp, mer specifikt personer med skadligt bruk och beroende. Under den tredje rubriken, *Metodens människosyn*, berörs det synsätt inom metoden som möjliggör dess användning i förhållande till en bredare målgrupp. Vidare, under *Arbete först*, tydliggörs vikten av att möjliggöra en konkurrenskraftig anställning för personer med skadligt bruk och beroende. Avslutningsvis berörs de utmaningar som kan uppenbaras inom IPS-arbetet, under *Komplex problembild*.

6.1 En metod i förändring

IPS-metoden är i grunden en metod som är inriktad på att ge stöd till arbete för människor som står långt ifrån arbete på grund av svår psykisk sjukdom. I intervjuerna med arbetsspecialister och metodstödjare blir det samtidigt tydligt att det inte alltid är fokus på att få ut deltagare i arbete när metoden används i praktiken. Detta grundar sig delvis på deltagarnas många olika behov av stödinsatser, såsom ekonomi, boendestöd och samtal. När dessa stödbehov inte är tillgodosedda innan arbetsspecialisten kopplas in finns det en tendens att dessa blir en del av IPS-arbetet, vilket resulterar i minskat fokus på metodens ursprungliga mål, det vill säga konkurrenskraftig anställning. Metodstödjaren Bosse uttrycker det såhär:

Även om IPS-metodiken är utformad så att det inte ska vara några begränsningar, så kan det ibland vara så att vi ser att det inte finns ett tillräckligt uppbyggt stöd. Alltså att det finns en dåligt fungerande sjukvård eller det finns ett dåligt socialt stöd, och då blir det de här långa processerna som man måste börja jobba med istället. IPS-metoden bygger på att du kommer från ett team där det finns case manager och allt det här, men så har vi det inte i Sverige. Så det kan ju vara att vi skickar tillbaka ärendet till socialsekreteraren om personen till exempel behöver boendestöd först för att han inte kommer iväg hemifrån. (Bosse)

Bosse ger uttryck för att metoden utgår från en kontext där det redan finns ett uppbyggt stöd innan IPS-arbetet påbörjas, men att det sällan ser ut så i Sverige. Detta kan tolkas tyda på ett glapp mellan metodens utformning och dess möjlighet att appliceras i en ny kontext, i detta fall i ett svenskt och kommunalt sammanhang. Enligt teorin om *voltage drop* är detta glapp en naturlig process när en metod appliceras i en ny kontext (Chambers, Glasgow & Stange, 2013; Gustle, 2009). Författarna menar att det bör ges utrymme för en metod i en ny kontext att få utvecklas och anpassas utifrån förutsättningarna (ibid). Detta kan speglas i Bosses utsaga som visar på en kartläggning av deltagarens behov av boendestöd och därmed en kommunikation med socialsekreteraren i syfte att tillgodose dessa behov innan IPS-arbetet påbörjas. Detta kan tolkas som en process i att kartlägga vilka insatser som kan behövas innan ett IPS-arbete påbörjas, vilket kan bidra till att metoden förfinas med tiden utifrån den aktuella kontexten med berörda aktörer.

Utöver utmaningen att hålla relationen mellan arbetspecialist och deltagare till att handla om just arbete uppger intervjupersonerna även att vägen till konkurrenskraftig anställning lätt kan komma att handla om något annat. Exempelvis kan det bli en praktik som inte leder till arbete, arbetsträning eller sysselsättning. Den övervägande uppfattningen hos intervjupersonerna är att dessa aktiviteter kan vara del i IPS-arbetet, men att det i så fall måste finnas ett tydligt syfte med det så att det inte blir slutdestinationen. Metodstödjaren Angelica uttrycker det på följande sätt:

Vi behöver jobba med att tänka framåt. Vad ska det här leda till då? Hur lång tid kan man tänka sig att praktisera innan det övergår till en anställning? Vad är det man ska lära sig på praktiken? Lär man sig de sakerna? [Detta] får man ju prata om på uppföljningarna tillsammans med deltagaren och arbetsgivaren. (Angelica)

I citatet tycks Angelica ge uttryck för att IPS-arbetet kan innebära att deltagaren befinner sig i verksamheter utan att det är en konkurrenskraftig anställning, men att det förutsätter löpande uppföljning med en riktning mot detta. I och med att IPS-metoden enligt den första grundprincipen (Drake & Bond, 2023) utgår från konkurrenskraftig anställning som mål, kan dessa utanförstående aktiviteter ses som avvikande, vilket Chambers, Glasgow och Stange (2013) benämner som *program drift*. Drake och Bond (2023) menar att små anpassningar av metoden kan vara gynnsamma, men att det bygger på fortlöpande uppföljning, vilken Angelica även tycks betona. Nybom (2008) och Jonasson (2015) förklarar att bristande arbetslivserfarenhet är en central faktor till att människor uteblir från en konkurrenskraftig anställning. Därigenom kan det anses nödvändigt och nyttigt för deltagaren att först utveckla sin arbetslivserfarenhet genom exempelvis praktik. Detta för att trygga en arbetsgivare i förhållande till deltagarens kompetens, men även för att deltagaren ska få testa på att vara i en verksamhet i syfte att förbereda sig för ett arbete. Hasson, Andersson & Bejerholm (2011) menar däremot att en del arbetsgivare har en förväntan av "gratis arbetskraft" från den målgrupp som är aktuell inom IPS. På så vis blir det viktigt för en arbetspecialist att säkerställa syftet med den tillfälliga sysselsättningen, vilket även speglas i Angelicas utsaga.

6.2 Nya målgrupper kräver nya samarbetsformer

En central komponent i många av arbetsspecialisternas och metodstödjarnas berättelser är att principen om att arbetsspecialisten ska sitta i ett psykiatriskt team inte är direkt överförbar mellan lokala kontexter, särskilt när det kommer till personer med skadligt bruk och beroende. Intervjupersonerna menar att grundvärdet om nära samverkan i team fortsatt är centralt, men att dessa team kan se olika ut beroende på vilka behov olika grupper och individer har. Metodstödjaren Angelica berättar:

[...] just hur man integrerar sig med det psykiatriska teamet, det behöver vi översätta till vår kontext, för det funkar inte att vi jobbar på det sättet. Så då har vi också pratat mycket om hur vårt stöd ser ut. [...] Och där kan vi faktiskt se att i princip samma stödfunktioner finns. Kanske inte läkare lika tydligt som i psykosprojektet då, men det har ju ofta att göra med att många av våra deltagare [personer med skadligt bruk och beroende] inte har en sån kontakt, det är andra som man behöver samverka med. [...] då jobbar man tätt med vuxenheten. Och vuxenheten erbjuder ju då dels behandling, men även boendestöd, case-management, andra stödfunktioner. [...] Men att man behöver samverka, det är väldigt väldigt tydligt. (Angelica)

Angelica betonar vikten av att samverka i team med aktuella stödinsatser, däremot menar hon att detta behöver utformas utifrån den aktuella kontexten. Hon ger uttryck för att personer med skadligt bruk och beroende oftare har behov av stödinsatser såsom boendestöd och case management i högre grad än av läkare. I och med att IPS-metoden är tydlig med att arbetsspecialisten ska sitta i ett psykiatriskt team så är det en avvikelse när arbetet inte går till så. Som tidigare nämnt kan det däremot, utifrån *program drift*, anses nödvändigt att anpassa en evidensbaserad metod utifrån den kontext den används inom (Chambers, Glasgow & Stange, 2013; Shelton et al., 2018). Drake, Bond och Mascayano (2023) menar däremot att eventuella anpassningar ska göras med stor medvetenhet, vilket Angelica ger uttryck för att de har gjort i och med hennes omtolkning av "team" utifrån de behov som hon menar att deltagare med skadligt bruk och beroende oftare har, till skillnad från ursprungsmålgruppen.

Vidare framkommer det i vissa av intervjupersonernas utsagor att de inte jobbar i team alls, utan snarare upprätthåller en samverkan med berörda aktörer om det är nödvändigt utifrån deltagarnas behov. Arbetsspecialisten Laura uttrycker det såhär:

I och med att jag har folk som remitterar från olika håll och i och med att de då har olika behandlingskontakter, så är det ju allt ifrån vårdcentral till specialistpsykiatri. Jag kan ju helt ärligt säga att utifrån hur psykiatrin ser ut idag så är de rätt svåra att samverka med överhuvudtaget. Så jag sitter inte med i några team, jag har gjort det men gör det inte längre. Och har man då en klient i ett team så kan jag inte heller sitta på alla, alltså det hade ju blivit 20 olika team jag skulle vara med i då. Då hade jag inte gjort annat än att suttit i team. Men ja, vi får det att fungera i de fall där vi behöver få det att fungera. (Laura)

I citatet ger Laura uttryck för svårigheten att arbeta i team när deltagarna remitteras från flera olika håll, i och med att det hade tagit upp allt för mycket av hennes tid. Hon menar istället att samverkan med olika aktörer samordnas i de fall där det behövs. Återigen är detta ett exempel på *program drift*, då det sker avvikanden från metodens grundprincip om att arbetsspecialisten ska samverka i ett team (Chambers, Glasgow och Stange, 2013). Däremot tydliggör Laura att avvikelsen bygger på att hon hade förlorat allt för mycket tid om hon skulle sitta i team runt alla deltagare och anpassar istället IPS-arbetet genom att hantera samverkan när det behövs. Drake, Bond och Mascayano (2023) menar däremot att grundvärdena i metoden inte ska ändras. En anledning till varför teamsamverkan är en central del i utifrån metodens principer är att det ska ske ett nära samarbete mellan berörda aktörer i syfte att upprätthålla parallella processer för att fånga upp hela individens problematik och behov utifrån ett helhetstänk (Vukadin et al., 2018). Detta kan tänkas gå miste om ifall arbetsspecialisten inte sitter i något team.

När en individ präglas av en flersidig problembild och är i behov av stöd från flera professioner så blir samverkan mellan dessa en nödvändighet. Många av arbetsspecialisterna och metodstödarna upplever däremot att de parallella processerna sällan fungerar friktionsfritt, särskilt inom beroendevården. Metodstödarna som har erfarenhet av både psykosvård och beroendevård berättar att motivationsarbetet och uppmuntran till arbete

påbörjas långt tidigare i processen inom psykosvården, vilket de önskar även inom beroendevården. Metodstödjaren Josefine berättar:

Den stora skillnaden är att om du tillhör en psykosmottagning så har du ofta tillhört den under ganska lång tid och du har träffat personer på mottagningen som på olika sätt kanske har ställt frågor kring arbete [...] men inom beroendevården så skrivs man in för att man har ett beroende. Man har ingen aning om att vi har en arbetspecialist på mottagningen. [...] Så man har lite olika ingångar som arbetspecialist, där jag upplever många gånger att motivationsarbetet i beroendområdet blir liksom en del av IPS-arbetet [...] (Josefine)

I citatet berättar Josefine att yrkesprofessionella inom psykosvården har utvecklat ett arbetssätt där de tar upp frågan om arbete vid flera olika stadier i patienternas vårdprocess, vilket möjliggör för vårdpersonal och arbetspecialist att fånga upp individen gällande arbete när denne är redo. Hon menar vidare att detta arbetssätt inte applicerats lika väl inom beroendevården, vilket gör att motivationsarbetet många gånger blir en del av IPS-arbetet. Detta arbetssätt att vid flera tillfällen i processen uppmuntra tanken om arbete kan tolkas utifrån *empowerment*, på så vis att individen erbjuds förutsättningar att ta sig vidare i livet och därigenom stärka sin självkontroll. Genom att ställa dessa frågor erkänns även individen som kapabel liksom människor i allmänhet, i enlighet med Honneths (2003) *sociala sfär*. Vidare blir det tydligt att en metod behöver ses utifrån sin kontext och därigenom anpassas, vilket speglas i teorin om *program drift*. Detta framkommer i Josefines utsaga i och med de olika förutsättningarna för IPS-arbetet beroende på vilket förarbete som gjorts i samarbete med berörda aktörer.

Trots att de professionella inom de parallella processerna delar viljan att hjälpa individen har det under våra intervjuer blivit tydligt att samverkan i sig ofta blir ännu en utmaning som kan hindra individens intåg på arbetsmarknaden. Arbetspecialisten Anders berättar om sina upplevelser om samverkan med beroendevården:

Möjligheterna är jättestora får jag nog säga, eftersom man jobbar som man gör, integrerat med teamen och så här. Och de har ju det här medicinska tänket, samtidigt som jag har det här andra klienttänket, utanför sjukvården. Att vi har båda världarna tror jag är väldigt framgångsrikt faktiskt. [...] men jag tycker generellt att de [sjukvårdspersonalen inom teamet] vill behålla patienterna jättelänge. Att man vill inte släppa, man tror inte riktigt på att de kommer lyckas. (Anders)

Anders pratar dels gott om möjligheterna som medföljer samverkan mellan professioner, men belyser även ett tema som varit återkommande under intervjuerna, det vill säga att olika synsätt på individerna och deras problematik försvårar arbetet. De arbetsspecialister vi intervjuat som arbetar integrerat med vården beskriver en krock med det medicinska synsättet, där vårdpersonalen verkar uppvisa en tendens över att vara oroliga för att personerna ska ta ett återfall om de blir utsatta för den stress och press som ofta följer en anställning. Flera studier (Vukadin et al., 2018; Storgaard Bonfil et al., 2017; Harrison, Krieger & Johnson, 2020) som har undersökt samverkan med vården synliggör samma problem som Anders berättar om. Forskarna pekar på att sjukvårdspersonal i regel har en mer skyddande inställning och lägre förväntningar gentemot sina patienter än vad arbetspecialister har, samt att de oroar sig över att återhämtningen hamnar i skymundan när fokus ligger på anställning. Vidare menar forskarna att det verkar råda en uppfattning bland sjukvårdspersonal att arbete ökar risken för återfall, men att forskningen tvärt emot detta pekar mot att sysselsättning är en nyckelkomponent för tillfrisknande vid skadligt bruk och beroende (ibid.). Realiteten är att dessa splittrade synsätt försvårar arbetet för arbetsspecialisterna och därmed även deras deltagares möjligheter till arbete och återhämtning,

6.3 Metodens människosyn

En av IPS-metodens åtta grundprinciper är “noll exklusion”, det vill säga att alla har rätt till stöd mot arbete oavsett vad för diagnos, problematik eller historik man bär på (Drake & Bond 2023). Denna utgångspunkt möjliggör för personer som står långt bort från arbetsmarknaden och samhället i stort att få stöd och hjälp i riktning mot inkludering. Metoden utgår från att alla kan jobba om de får rätt stöd. Närmare bestämt ett stöd som bygger på individens

förutsättningar och som tillsammans med arbetsspecialisten och arbetsgivaren utformas och utvärderas löpande på arbetsplatsen. Metodstödjaren Bosse jämför detta synsätt med Arbetsförmedlingens uppdrag:

Alltså Arbetsförmedlingen idag har ju sin reglering, de har ju inte ett uppdrag att hjälpa människor ut i arbete. De har ett uppdrag att bedöma om människor kan jobba. Fast man vet att man inte kan bedöma, utan det handlar ju om kontext och förutsättningar och stödet runt omkring. [...] Och det är ju den stora fördelen [med IPS], att det inte är massa professionella som ska sitta och bedöma vad du ska tycka. För det är helt omöjligt att säga vilka som kan jobba och inte jobba. (Bosse)

Bosse ger uttryck för att den traditionella arbetsrehabiliteringen utgår från ett synsätt om att man kan bedöma människors arbetsförmåga, vilket han menar är omöjligt och helt beror på förutsättningar och det stöd som finns runt om en individ. Enligt den tidigare forskningen utgår dessa bedömningar av individers arbetsförmåga inte sällan utifrån moraliska aspekter, som speglar en misstro och skepsis gentemot individers förmåga och därigenom motverkar individers tro på sig själv och möjlighet att ta sig ut på arbetsmarknaden (Jonasson, 2015; Panican & Ulmestig, 2019; Hasson, Andersson & Bejerholm, 2011). I kontrast till detta synsätt fokuserar IPS snarare på individens förutsättningar och bygger därigenom upp ett individuellt stöd, vilket Bosse ger uttryck för i citatet. Detta kan tolkas som ett sätt att stötta individen till *maktmobilisering*, det vill säga en process där individens resurser erkänns och mobiliseras i syfte att nå ett visst mål, i detta fall en konkurrenskraftig anställning.

Vidare är arbetsspecialisterna tydliga med att IPS-arbetet sker tillsammans med deltagaren, men att deltagaren är ansvarig för sin egen process. Intervjupersonerna betonar att IPS-arbetet ställer krav och förväntningar på individen, vilket syftar till att möjliggöra individens tro på sig själv i att bemöta arbetslivet och därigenom motverka det stigma som hindrar dem från självförverkligande. Arbetsspecialisten Laura berättar:

Det är upp till min klient att göra en god anställningsintervju, sen är det upp till min klient att gå till jobb. Det är inte heller helt enkelt. Man kan liksom inte fransäga sig ansvaret bara för att man har en arbetsspecialist som hjälper till, utan klienten är jätteansvariga för sin process.[...] Så, att i tidigt skede vara realistisk men också nåanstans liksom visa att jag tror på att vi kommer lösa detta, jag har sett andra som löst detta så jag tänker att det är klart du också kan. (Laura)

Genom ovanstående citat illustrerar Laura balansen mellan att stötta individen och samtidigt tydliggöra ett ansvar hos deltagaren. Genom att göra individen ansvarig för sin egen process sker det en *maktöverföring* från de professionella till individen, där individen får möjlighet att återta makten och ansvaret över sitt eget liv. Det kan även ses som en del i den *maktmobilisering* som handlar om att ge individen förutsättningar för att själv förändra sin situation, vilket är en central del inom empowerment (Askheim & Starrin, 2007). Storgaard Bonfils et al. (2017) betonar vikten av att arbetsspecialisten förser deltagaren med realistiska arbetsförväntningar, vilket Laura tydliggör genom att illustrera de förväntningar som deltagaren behöver leva upp till i syfte att nå sitt mål om konkurrenskraftig anställning, såsom att göra en god anställningsintervju. Denna balans mellan att möta individen där den är samt stötta denne till att övervinna rädslor och utmaningar som Laura åskådliggör, speglas även i tidigare forskning där Storgaards Bonfils et al. (2017) menar att detta är en central och utmanande del i arbetsspecialistens yrke.

Intervjupersonerna berättar att arbetet i stort sett inte ter sig annorlunda beroende på målgrupp och problematik, utan menar istället att metoden är utformad på ett sätt som tar hänsyn till den individuella deltagaren. De menar att det snarare handlar om att skapa rätt förutsättningar utifrån individens vilja och behov. Därmed upplever intervjupersonerna att metoden är applicerbar på alla socialt utsatta målgrupper. Arbetspecialisten Simon uttrycker det såhär:

Vad gäller programtrohetsmätningar om man skiljer på målgrupper, så ser jag inte så stor skillnad, utan jag ger personer rätt förutsättningar att klara ett arbete. Oavsett om du har autism, adhd, schizofreni, så kommer det alltid krävas olika typer av anpassningar och stöd.

(Simon)

Genom sin utsaga pekar Simon på att IPS-arbetet handlar om att utforma förutsättningar för varje deltagare att ta till sig metoden, snarare än att arbetet utarbetas utifrån målgrupp och problematik. På så vis tyder hans utsaga på att metoden fungerar för fler målgrupper än den ursprungliga, det vill säga människor med svår psykisk sjukdom. Detta personcentrerade förhållningssätt som framgår i Simon utsaga kan tolkas utifrån teorin om *empowerment* (Askheim & Starrin, 2007). Inom empowerment förklaras det att människor som lever i en marginaliserad livssituation ofta tillskrivs en *identitet* med negativ klang, vilket försöker motverkas genom stöttning att omdefiniera bilden av sig själv. Detta kan tolkas applicerbart på Simons citat i och med IPS-arbetets fokus på individen snarare än den tillskrivna identiteten. I och med att IPS-arbetet utformas utifrån individens behov kan det även tänkas att metoden förändras och anpassas efter detta. På så vis kan *program drift* i detta fall anses uppstå utifrån att individer har olika behov och problembilder.

En ytterligare aspekt som framkommer i intervjupersonernas berättelser är att stödet som ingår i IPS-arbetet inte uteslutande är gångbart för människor i olika socialt utsatta grupper, utan att det snarare kan ses som ett universellt stöd som är lämpligt för alla människor. Intervjupersonernas berättelser tyder på att IPS-stödet är utformat för att tillgodose människors behov av att vara del i sociala sammanhang, vilket de menar är mänskligt oavsett eventuell problematik. Metodstödjaren Josefine illustrerar detta i förhållande till sitt eget liv:

Alltså vem som helst som har varit borta från arbetslivet för länge behöver ibland stöttning ut. Jag känner själv bara under mina föräldraledigheter, och då har jag ändå haft ett jobb jag ska återgå till. Jag har vetat var jag ska. Men jag var sjuk av nervositet, [...] liksom vem är jag? Jag har bytt identitet, jag är först och främst mamma idag. [...] Och där tänker jag att det är viktigt att ha stor respekt för vad det innebär att gå in i ett arbetsliv igen. Och där det är så himla oskrivna regler i arbetslivet. Det är oerhört svårt att navigera i det. Där tänker jag att IPS är en snäll metod som liksom lämnar utrymme för människor att luta sig mot någon. (Josefine)

I ovanstående citat ger Josefine uttryck för att det är en utmaning att återgå till arbetslivet efter ett längre uppehåll, oavsett vad uppehållet grundar sig i. Hon menar att det är en utmaning som varje människa kan behöva stöd i, särskilt i samband med en omdefinierad identitet. Detta citat kan tolkas utifrån Honneths (2003) erkännandeteori, både inom den

mellanmännsliga och den *sociala sfären*. I och med Josefines attityd gentemot deltagarnas behov som allmänmännsliga kan detta tolkas som ett erkännande i enlighet med den sociala sfären, där individer erkänns som en del i den samhällsliga gemenskapen utifrån samma villkor som människor i allmänhet. Vidare ger Josefine uttryck för en upplevelse av att en arbetsmiljö kan vara svårnavigerad med dess tillhörande oskrivna regler, vari IPS-metoden ger utrymme för stöd i detta. Detta kan tolkas ligga i enlighet med den mellanmännsliga sfären, där individen får stöd utifrån sina känslor och behov i förhållande till den nya arbetsmiljön och därmed möts med förståelse och acceptans i sin osäkerhet.

6.4 Arbete först

Traditionellt sett har Sveriges arbetsrehabilitering gått till på så vis att personer med skadligt bruk och beroende först ska bli nyktra och fria från beroende innan de kan påbörja en process mot att hitta sysselsättning. Intervjupersonerna menar att en aspekt som skiljer IPS från traditionell arbetsrehabilitering är att de istället vänder på konceptet och arbetar parallellt med arbete och tillfrisknande. Metodstödjaren Bosse resonerar såhär:

Vi kan tycka vad vi vill om arbetslinjen, vi kan tycka att det är förjävligt att man ska tvingas jobba, men det är så man kommer in i samhället. Det är genom arbete eller studier. Det är där du får dina sammanhang, det är där du träffar människor, det är där du får definiera dig själv och inte utifrån en sjukdom eller ett skadligt bruk, utan utifrån vad du är för människa. (Bosse)

I citatet betonar Bosse arbete som ett betydande sammanhang i syfte att tillfredsställa sociala behov och för att definiera sig som människa, bortom problembilden. Traditionellt anser yrkesverksamma inom rehabilitering att en individs symtom och beroendeproblematik bör behandlas innan denne anses redo för arbete (Storgaard Bonfils et al., 2017; Harrison, Krieger & Johnson, 2020). De låga förhoppningar som yrkesprofessionella har på människor med beroende och psykisk sjukdom har däremot en tendens att motverka individens tillfrisknande och därmed tillträde till arbetsmarknaden (Jonasson, 2015; Storgaard Bonfils et al., 2017). Genom att vända på konceptet och istället jobba med tillfrisknande och arbete parallellt, såsom IPS-metoden gör och som Bosse illustrerar, möjliggör det för individen att bli en del

av ett socialt sammanhang och skapa nya sociala identiteter (Honneth, 2003). Genom dessa nya sociala identiteter får en individ även möjlighet att frångå den negativt konstruerade *identitet* som individer som befinner sig i en marginaliserad livssituation ofta tillskrivs (Askheim & Starrin, 2007). Inom den *mellanmänskliga sfären* betonar Honneth (ibid) vikten av det erkännande som sker inom den vardagliga interaktionen. Detta behov kan tillgodoses om en person är del av en sund arbetsmiljömässig gemenskap. Genom att få detta mänskliga behov tillgodosett kan det även tolkas bidra till tillfrisknande från skadligt bruk och beroende eller psykisk sjukdom, som Bosse även hävdar.

Många av de professionella vi har intervjuat pratar om arbete som återfallsprevention. De belyser många olika delar av detta fenomen. Josefine som arbetar som metodstödjare säger så här:

Jag ser arbete som en av de mest återfallspreventiva insatserna vi har att erbjuda. För där är liksom en fyrkant runt. Det är tydligt för de allra flesta i alla fall, att vi inte får lov att använda droger och alkohol på arbetstid. Och vi får inte lov att komma berusade och påverkade till arbetet. Och du ska vara tillräckligt pigg och alert för att kunna göra ditt arbete. Och det gör ju att det blir svårare att upprätthålla ett missbruk. Plus allt det där andra, att vi blir bekräftade och sedda, kommer du inte en dag så är det någon som ringer och frågar var du är och hur du mår. (Josefine)

Josefine belyser dels att praktiska aspekter av att arbeta, såsom rutiner, plikter och förväntningar, kan begränsa och förhindra ett riskbruk och därigenom fungerar som återfallsprevention. Hon ger även uttryck för att ett arbete möjliggör ökade sociala kontakter, såsom samtal och bekräftelse från kollegor och chefer. Detta kan tolkas bidra till det som Honneth (2003) benämner som erkännande inom den *sociala sfären*, på så vis att individen blir del av en arbetsmiljömässig gemenskap. Denna sociala exponering kan bidra till en omformulering av den egna identiteten, något som även beskrivs som ett resultat av den *maktmobilisering* som eftersträvas inom empowerment. Att arbete kan spela en avgörande roll för återhämtning från beroende är även en slutsats som Harrison, Krieger och Johnson (2020) når i sin studie.

6.5 Komplex problembild

Genom intervjupersonernas utsagor illustrerar de att deras deltagare ofta präglas av en komplex problembild. De ger uttryck för att personer som lider av skadligt bruk och beroende ofta har en tillvaro präglad av utmaningar gällande exempelvis boende, ekonomi, tandvård, sociala relationer och rättsliga processer. Dessa är alla faktorer som kan försvåra inträdet på arbetsmarknaden. Arbetsspecialisten Laura berättar:

Jag tror inte riktigt man förstår hur tuff arbetsmarknaden är för en person som har psykisk ohälsa, skadligt bruk och beroende, ingen utbildning, inget nätverk som du kan använda dig av för att hitta anställningar, ingen förutom jag då eventuellt som säger att det är självklart att du kan jobba.

(Laura)

I citatet illustrerar Laura de många utmaningar som hennes deltagare står inför och som försvårar deras tillträde till arbetsmarknaden. De problem och faktorer som Laura berättar om är var för sig hinder för att komma in på arbetsmarknaden. När de kombineras tordes det bli ännu svårare för personen att bryta sina beteendemönster och byta miljö. Laura antyder att hon ofta är den enda personen i deltagarens närhet som tror på och stöttar personen framåt. Askheim och Starrin (2007) betonar i sin text att empowerment inte handlar om att "hjälpa passiva stackare", utan snarare att skapa förutsättningar för att individen självständigt ska agera och hjälpa sig själv, vilket de benämner som *maktmobilisering* (ibid.). Enligt forskarnas teori behöver individen stöttning i att omformulera sin negativa uppfattning om sig själv, som i sin tur är präglad av den *identitet* som personer runt om tillskriver personen. I de fall blir den yrkesverksammas uppgift att tro på individen och förse denne med individanpassade förutsättningar (ibid), vilket speglas i Lauras utsaga där hon illustrerar en ständig tro på sina deltagares förmåga att arbeta.

I intervjuerna berättar arbetsspecialisterna och metodstöderna om de utmaningar som kan uppstå vid ett samarbete med en deltagare inom ramen för IPS. De menar att deltagarnas tillvaro kan vara präglade av plötsliga händelser som medför att de behöver stanna upp i IPS-processen i syfte att fånga in individen utifrån de nya förutsättningarna. Metodstödaren Angelica berättar följande:

Just det här med att deltagare som uteblir från möten, just för den här målgruppen handlar det kanske ganska ofta om att man har tagit ett återfall. För en person med en psykosproblematik kan det vara att man har återinsjuknat. Det blir lite samma sak, man får stanna upp IPS-processen och försöka fånga in; vad var det som hände? Var det någonting som triggade? Vad ska vi undvika? Hur ska vi jobba vidare framöver?
(Angelica)

Angelica illustrerar hur hon fortlöpande följer individen utifrån dennes aktuella situation och anpassar därmed IPS-arbetet efter detta. Hon menar vidare att arbetsprocessen inte skiljer sig utifrån målgrupp och problematik, utan pekar på att det kan ske oförutsedda händelser oavsett hur individens bakomliggande problembild ser ut. Detta arbetssätt kan tolkas utifrån Honneths (2003) *rättsliga sfär*, på så vis att individens rättigheter respekteras och upprätthålls genom att ha överseende med dessa plötsliga händelser som kan uppstå, snarare än att låta detta ge upphov till avslutad insats. Genom att möta individen utifrån de föränderliga förutsättningar, som Angelica åskådliggör, kan det även tolkas som ett erkännande inom den *mellanmänniska sfären* (Honneth, 2003). Detta på så vis att individens känslor och behov fortlöpande bemöts och därigenom möjliggör för individen att bli förstådd och accepterad (ibid).

7 Avslutning

I den här studien har fokus legat på IPS-metoden i förhållande till människor med skadligt bruk och beroende. Syfte har varit att undersöka hur professionella resonerar gällande arbetet med en evidensbaserad metod mot en annan målgrupp än vad den är utvecklad för. Mer specifikt har vi undersökt hur arbetsspecialister och metodstödjare resonerar kring möjligheter och utmaningar i arbetet med IPS-metoden i förhållande till personer med skadligt bruk och beroende. Studien har haft en kvalitativ ansats där frågeställningarna har besvarats utifrån semistrukturerade intervjuer med fyra arbetsspecialister och tre metodstödjare. Empirin har analyserats med hjälp implementeringsteorier (Chambers, Glasgow & Stange 2013; Shelton et al., 2018), erkännandeteorin (Honneth, 2003) och empowerment (Askheim & Starrin, 2007).

Den första frågeställningen var avsedd att undersöka hur yrkesutövare resonerar gällande användning av en evidensbaserad metod för en ny målgrupp. Mer specifikt användningen av IPS-metoden i förhållande till personer med skadligt bruk och beroende. Flertalet intervjupersoner antydde att de inte gjorde några anpassningar av metoden i förhållande till denna målgrupp. Trots det framkommer det ur intervjuerna att anpassningar har gjorts, framför allt gällande samverkan, teambildning och vägen till konkurrenskraftig anställning. En av grundprinciperna i IPS-metoden är att letandet efter konkurrenskraftig anställning ska påbörjas omgående. Däremot berättar intervjupersonerna att annan sysselsättning, såsom praktik och arbetsträning, inte sällan blir en del i processen. De förklarar att detta dels har och göra med arbetsmarknadens krav på arbetslivserfarenhet. Jonasson (2015) förklarar att bristande arbetslivserfarenheter är ett utmärkande hinder i syfte att nå konkurrenskraftig anställning. Det kan därmed tänkas nödvändigt att först införskaffa sig arbetslivserfarenhet genom exempelvis praktik. De intervjuade menar även att detta kan ses som ett tryggt steg för deltagarna i deras process mot ett arbete. Intervjupersonerna betonar vikten av att ett sådant mellansteg ska ha ett tydligt syfte gentemot det långsiktiga målet om konkurrenskraftig anställning. Ett sådant tydligt formulerat syfte kan även tänkas viktigt utifrån arbetsgivares tendens att förvänta sig "gratis arbetskraft" från den ursprungliga deltagargruppen inom IPS (Hasson, Andersson & Bejerholm, 2011). Vidare berättar en del intervjupersoner att de inte sitter i ett psykiatriskt team, vilket går emot en av metodens grundprinciper (Drake & Bond, 2023). Intervjupersonerna betonar vikten av samarbete, i enlighet med IPS-modellen, men menar på att det behövs omformuleras utifrån den kontext arbetet sker inom. I vissa fall handlar det om att samverkan behöver byggas upp utifrån individens behov av stödinsatser och på så vis skapa ett team, som inte nödvändigtvis är ett psykiatriskt team. Dessa anpassningar av metoden kunde förstås utifrån teorin om program drift, där det tydliggörs att en avvikelse från en metod kan anses nödvändig i syfte att optimeras på ett hållbart sätt utifrån en kontext och dess förutsättningar (Chambers, Glasgow & Stange, 2013; Shelton et al., 2018). Exempelvis blev det tydligt att människor med skadligt bruk och beroende i högre grad behöver stöd från kommunal socialtjänst, snarare än från sjukvårdspersonal. I andra fall handlar det om att IPS-arbetet är utformat på ett sätt så att deltagare remitteras från flera olika håll, varpå teambildning blir svårt att få till överhuvudtaget eftersom det hade tagit alldeles för mycket av arbetsspecialistens tid, varpå relationen med deltagarna hade kunnat bli lidande.

Genom den andra frågeställningen har vi haft som avsikt att undersöka hur det kan förstås att arbetsspecialister och metodstödjare använder IPS-metoden för en ny målgrupp. En central aspekt som har lyfts fortlöpande genom samtliga intervjuer är att IPS-metoden är utformad på ett sätt som tar hänsyn till den individuella deltagaren, utifrån dennes behov, förutsättningar och intressen. På så vis verkar det som att metoden är gångbar för samtliga individer, oavsett målgrupp och problematik. Metoden kan beskrivas vara utformad med en inbyggd människosyn, där varje individ anses ha potentialen att ta sig ut på arbetsmarknaden om bara rätt stöd ges. Detta synsätt kunde förstås utifrån empowermentteorin, vilken bygger på en process där yrkesprofessionella överlåter makten till individer och stöttar dem i att mobilisera sina egna resurser i syfte att nå självförverkligande (Askheim & Starrin, 2007). I linje med detta menar intervjupersonerna att stödet förändras genom processen, där arbetsspecialistens uppdrag är stimulera fram deltagarens egna resurser så att denne så småningom klarar sig själv. De menar att krav och förväntningar är en viktig del i individens process att återta makten och ansvaret över sitt liv, på så vis att arbetsspecialister då visar att de tror på deltagarnas egna förmågor. I enlighet med intervjupersonernas utsagor, pekar även forskningen på vikten av arbetsspecialistens personcentrerade förhållningssätt, samt deras förmåga att möta individen där den är och samtidigt stötta denne i att övervinna rädslor och utmaningar (Storgaard Bonfils et al., 2017). Vidare menar arbetsspecialisterna och metodstödjarna att arbete är en central del i människors liv, i syfte att bli del av ett sammanhang och skapa en social identitet bortom problembilden. Detta kunde förstås utifrån erkännandeteorin (Honneth, 2003), där en individ erkänns utifrån en mellanmänsklig, rättslig och social sfär. IPS-arbetet bidrar till att deltagarna blir en del av den samhälleliga gemenskapen, vilket kan ses som erkännande inom samtliga sfärer.

I förhållande till den tredje frågeställningen har vi velat undersöka de utmaningar som arbetsspecialister och metodstödjare upplever inom IPS-arbetet när metoden används för en ny målgrupp inom ett specifikt sammanhang. En allomfattande utmaning som intervjupersonerna ger uttryck för är att berörda aktörer, såsom socialsekreterare, sjukvårdspersonal, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och arbetsgivare, i stort utgår från ett perspektiv där individen ska vara friskförklarad innan denne anses redo för arbete. Det skapas därmed en krock inom de parallella processerna som eftersträvas inom IPS. Detta är även en utmaning som lyfts fortlöpande i den tidigare forskningen (Jonasson, 2015; Storgaard Bonfils et al., 2017; Harrison, Krieger & Johnson, 2020). Jonasson (2015) menar att detta synsätt bidrar till minskad tro på sig själv hos individerna och därigenom motverkar deras

möjlighet till självförverkligande, vilket intervjupersonerna även instämmer på. I och med att IPS-arbetet sker i en bestämd kontext är arbetet präglad av dess förutsättningar. I detta fall i en svensk och kommunal kontext, vilket skiljer sig från den ursprungliga kontexten i USA som metoden är utformad inom. Utifrån teorin om *voltage drop* och författarnas kritik gentemot den kunde det förstås att en evidensbaserad metod sällan kan appliceras oförändrad i ett nytt sammanhang, utan kräver anpassningar utifrån den aktuella kontexten (Chambers, Glasgow & Stange, 2013; Gustle, 2009). Intervjupersonerna förklarar att IPS-metoden är utformad för en kontext där det redan finns ett uppbyggt socialt stöd runt individen, vilket sällan är fallet i Sverige. Därigenom kan detta uppbyggande av stöd bli en del av IPS-arbetet, vilket intervjupersonerna uttrycker är en utmaning i och med att berörda aktörer sällan delar det synsätt om arbetsrehabilitering som IPS bygger på. Arbetsspecialisterna och metodstödarna menar att samhället i stort behöver ändra sitt synsätt gentemot socialt utsatta individer för att IPS-metoden ska fungera optimalt.

Som tidigare nämnt verkar intervjupersonerna eniga om att IPS-metoden är en framgångssaga, och att arbetet bör utvecklas och få allt större utrymme i samhället. Katarina Jacobsson och Elizabeth Martinell Barfoed (2016) menar att det finns trender inom socialt arbete, såsom nya metoder, som kan vara problematiska att implementera utan att anlägga ett kritiskt förhållningssätt. Intervjupersonerna i vår studie är till synes övertygade om att de inte gör några nämnvärda anpassningar av metoden, samt att en hög nivå av programtrohet är önskvärt. Trots detta framkommer det ur intervjuerna att anpassningar görs, även av aspekter som anses vara centrala för metoden (Drake & Bond, 2023). Detta visar på ett oreflekterat förhållningssätt gällande användningen av metoden. I och med att IPS är utvecklat inom en annan samhällslig kontext och gentemot en annan målgrupp kan det anses nödvändigt att reflektera kring metoden utifrån den nya kontexten. Detta har delvis gjorts på sina ställen, däremot har den programtrohetsskala som används som ramverk inte anpassats. I enlighet med den kritik av *voltage drop* som Chambers, Glasgows och Stanges (2013) framför bör en evidensbaserad metod sällan överföras direkt till en ny kontext, utan bör istället anpassas efter aktuella förutsättningar, för att uppnå optimala resultat. Detta gäller såväl anpassning utefter målgrupp som anpassning utefter välfärdssystem och samhällsliga förutsättningar i stort. Det svenska välfärdssystemet skiljer sig från USA, vilket intervjupersonerna även berör. De berör även gjorda anpassningar utifrån målgrupp, men benämner det inte som anpassningar. Dessa aspekter bör tas mer i aktning vid implementering av IPS i Sverige, för att möjliggöra en optimal integrering av samhällets insatser med varandra.

7.1 Vidare forskning

Genom vår studie har vi undersökt hur IPS-metoden fungerar och förändras i förhållande till en ny kontext och gentemot en ny målgrupp. Resultaten visar att metoden har ett individfokus och fokuserar på de behov i en individs liv som är universellt för alla människor som av olika anledningar varit borta från arbetslivet under längre tid. Inför kommande studier hade det därför varit intressant att undersöka hur IPS-metoden och dess synsätt hade kunnat fungera om det ersatte det rådande synsättet inom traditionell arbetsrehabilitering. I och med att IPS-metoden i dagens läge inte är så utbredd att den omfattar samtliga personer som står utanför arbetsmarknaden, utan fokuserar på specifika målgrupper, blir en sådan studie svår att genomföra, såvida det inte startas upp pilotprojekt i enlighet med detta syfte där samtliga berörda aktörer är beredda på att utveckla sitt synsätt på arbetsrehabilitering. Vidare märkte vi att vår valda målgrupp, det vill säga personer med skadligt bruk och beroende, i själva verket innehöll flera målgrupper, exempelvis unga vuxna och personer i hemlöshet. Denna empiri kan anses ojämförbar i och med individernas skilda förutsättningar. Det hade därför varit intressant att undersöka IPS-metoden i förhållande till dessa undergrupper var för sig, i syfte att se hur arbetet förändras utifrån de aktuella förutsättningarna. I vår studie valde vi ut intervjupersoner från större städer, vilket gjorde att perspektivet från mindre orter förbisågs. Avslutningsvis hade det därmed varit nyttigt för förståelsen av IPS-metodens förändring att undersöka hur den fungerar i relation till de perspektiv och förutsättningar som råder inom mindre orter.

Referenser

Ahrne, Göran & Peter Svensson (2022) Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 3. uppl. Stockholm: Liber AB.

Areberg, Cecilia (2013) Individual Placement and Support (IPS) for persons with severe mental illness -Outcomes of a randomised controlled trial in Sweden. *Lund University Faculty of Medicine Doctoral Dissertation Series*, 2013:31: 7-96.

Askheim, Ole Petter & Bengt Starrin (red.) (2007) *Empowerment i teori och praktik*. 1. uppl. Malmö: Gleerup AB.

Bejerholm, Ulrika (2012) Arbetsrehabilitering enligt IPS. I: Bogarve, Cecilia, David Ershammar & David Rosenberg (red.) *Rehabilitering och stöd till återhämtning vid psykiska funktionshinder*. Stockholm: Gothia utbildning AB.

Bejerholm, Ulrika, Cecilia Areberg, Caisa Hofgren, Mikael Sandlund & Miles Rinaldi (2015) Individual Placement and Support in Sweden-A randomized controlled trial. *Nordic Journal of Psychiatry*, 69 (1): 57–66.

Bergmark, Åke, Olof Bäckman & Renate Minas (2017) Organizing local social service measures to counteract long-term social assistance receipt. What works? Experiences from Sweden. *European Journal of Social Work*, 20 (4): 548–559.

Bryman, Alan (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3. uppl. Stockholm: Liber AB.

Chambers, David A., Russell E. Glasgow & Kurt C. Stange (2013) The dynamic sustainability framework: Addressing the paradox of sustainment amid ongoing change. *Implementation Science*, 8 (1): 1-11.

Drake, Robert E., Gary R. Bond & Deborah R. Becker (2012) *Individual placement and support - an evidence based approach to supported employment*. Oxford University Press.

Drake, Robert E. & Gary R. Bond (2023) Individual placement and support: History, current status, and future directions. *PCN Reports*, 2 (3): 1-17.

Drake, Robert E., Gary R. Bond & Franco Mascayano (2023) Modification of the individual placement and support model of supported employment. *Psychiatric Services*, 74 (6): 656–658.

Eldén, Sara (2020) *Forskningsetik: vägval i samhällsvetenskapliga studier*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur AB.

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Göran Ahrne (2022) Intervjuer. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 3. uppl. Stockholm: Liber AB.

Fraser, Nancy (2000) Rethinking Recognition: Overcoming Displacement and Reification in Cultural Politics. *New Left Review*, no. 3: 107-120.

Gustafsson, Johanna, Julia Peralta & Berth Denermark (2018) Supported Employment and Social Inclusion – Experiences of Workers with Disabilities in Wage Subsidized Employment in Sweden. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 20 (1): 26-36.

Gustle, Lars-Henry (2009) Implementering och utvärdering av evidensbaserade metoder – Den svenska MST-studien som ett exempel. *Fokus på familjen*, 37 (3): 178-193.

Harrison, Jennifer, Matthew J. Krieger & Hillary A. Johnson (2020) Review of Individual Placement and Support Employment Intervention for Persons with Substance Use Disorder. *Substance Use & Misuse*, 55 (4): 636–643.

Hasson, Henna, Mats Andersson & Ulrika Bejerholm (2011) Barriers in Implementation of Evidence-based Practice: Supported Employment in Swedish Context. *Journal of Health Organization & Management*, 25 (3): 332–345.

Honneth, Axel (2003) *Erkännande: praktisk-filosofiska studier*. Göteborg: Daidalos AB.

Jacobsson, Katarina & Elizabeth Martinell Barfoed (2016) Trender i socialt arbete. I: Anna Meeuwisse, Hans Swärd, Sune Sunesson & Marcus Knutagård (red.) *Socialt arbete: en grundbok*. 3. uppl. Stockholm: Natur & Kultur AB

Jonasson, Ingrid (2015) *Hur gick det sen? Om tidigare bidragsmottagare ur ett livsloppsperspektiv*. Doktorsavhandling. Department of Health Sciences/ Occupational Therapy and Occupational Science, Faculty of Medicine, Lund University.

Johnson, Björn, Torkel Richert & Bengt Svensson (2017) *Alkohol- och narkotikaproblem*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur AB.

Kwan, Amanda, Stephany Berinstein, Jonathan Morris & Skye Barbic (2023). Perspectives on implementing Individual Placement and Support (IPS) within primary health care settings for adults living in British Columbia, Canada. *BMC Psychiatry*, 23 (1): 1–12.

Liberalerna (2022) *Tidöavtalet: Överenskommelse för Sverige*
<https://www.liberalerna.se/wp-content/uploads/tidoavtalet-overenskommelse-for-sverige-slutlig.pdf> [Hämtat: 2024-05-20]

Lunds Universitet (2023) Riktlinjer för behandling av personuppgifter i examensarbete vid Samhällsvetenskapliga fakulteten. Lund: Samhällsvetenskapliga fakulteten.

Moe, Cathrin, Beate Brinchmann, Line Rasmussen, Oda Lekve Brandseth, David McDaid, Eóin Killackey, Miles Rinaldi, Marit Borg & Arnstein Mykletun (2021) Implementing individual placement and support (IPS): the experiences of employment specialists in the early implementation phase of IPS in Northern Norway. The IPSNOR study. *BMC Psychiatry*, 21 (1): 1-13.

Nybom, Jenny (2008) Hur bedömer socialarbetare socialbidragstagares försörjningshinder? *Socialvetenskaplig tidskrift*, 15 (2): 152-169.

Panican, Alexandru & Rickard Ulmestig (2019) Vad är nytt? Kunskapssammanställning av kommunal arbetsmarknadspolitik. *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 25 (3–4): 108–128.

Rovny, Allison E. (2014) The capacity of social policies to combat poverty among new social risk groups. *Journal of European Social Policy*, 24 (5): 405-423.

Scalise, Gemma (2021) The local governance of active inclusion: A field for social partner action. *European Journal of Industrial Relations*, 27 (1): 59–75.

Shelton, Rachel C., Brittany Rhoades Cooper & Shannon Wiltsey Stirman (2018) The Sustainability of Evidence-Based Interventions and Practices in Public Health and Health Care. *Annu Rev Public Health*, 1 (39): 55-76.

Socialhögskolan (2024) Råd och anvisningar för uppsatsarbete. Lund: Socialhögskolan.

Socialstyrelsen (2018) *Nationella riktlinjer för vård och stöd vid schizofreni och schizofreniliknande tillstånd*.

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/nationella-riktlinjer/2018-9-6.pdf> [Hämtat: 24-05-20].

Socialstyrelsen (2019) *Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende*.

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/nationella-riktlinjer/2019-1-16.pdf> [Hämtat: 24-05-20].

Socialstyrelsen (2024) *Nationella riktlinjer 2024: Adhd och autism Prioriteringsstöd till dig som beslutar om resurser i hälso- och sjukvården eller socialtjänsten*.

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/nationella-riktlinjer/2024-3-8958.pdf> [Hämtat: 24-05-20].

Spadina, Helga (2020) Responsible Employment Policy: Comparative Analysis of Croatian, Swedish and Danish Active Labour Market Policies', *Collection of Papers, Faculty of Law, Nis*, 89: 181–204.

Storgaard Bonfils, Inge, Henrik Hansen, Helle Stentoft Dalum & Lene Falgaard Epløv (2017) Implementation of the individual placement and support approach – facilitators and barriers. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 19 (4): 318–333.

Tivenius, Olle (2024). *Tematisk analys*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur AB.

Ulmestig, Rickard & Alexandru Panican (2021) Samverkan med konkurrerande kunskapsanspråk inom lokal aktiveringspolitik. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 28 (2): 145–166.

Vukadin, Miljana, Frederieke G. Schaafsma, Marjan J. Westerman, Harry W. C. Michon & Johannes R. Anema (2018) Experiences with the implementation of Individual Placement and Support for people with severe mental illness: a qualitative study among stakeholders. *BMC Psychiatry*, 18 (1): 1–9.

Wacquant, Loïc (2004) Following Pierre Bourdieu into the Field. *Ethnography* 5, no. 4: 387-414.

Bilaga 1 Informationsbrev

Informationsbrev

Denna studie bedrivs av Michelle Nilsson och Max Palmgren. Vi är socionomstudenter på Socialhögskolan vid Lunds universitet och ska under våren genomföra vår kandidatuppsats. Syftet med vår uppsats är att undersöka hur yrkesverksamma inom IPS resonerar kring användningen av metoden i förhållande till människor med skadligt bruk och beroende.

Ditt deltagande i studien kommer ske genom en intervju som beräknas ta ca **45-60 min**. Intervjun kommer ske antingen på plats eller digitalt, beroende på vad som fungerar bäst. Under intervjun kommer vi utgå från en intervjuguide som innehåller frågor kring arbete och anpassning av IPS-metoden i din verksamhet samt dina erfarenheter och förhållningssätt gentemot arbetet med IPS i förhållande till människor med skadligt bruk och beroende.

Intervjun kommer att spelas in med diktafon och sedan transkriberas. De uppgifter som du lämnar under intervjun kommer inte att föras vidare, du kommer att vara avidentifierad och uppgifterna kommer att behandlas på ett sätt så att din identitet inte röjs. Uppgifter såsom arbetsplats, organisation och geografisk plats kommer att ändras eller tas bort för att undvika identifiering. Uppgifterna, både ljud och skriftligt material, kommer att förvaras och bevaras så att obehöriga inte kan ta del av dem, och raderas när examensarbetet är färdigt och godkänt.

Informationen kommer endast att användas till denna studie och slutversionen av examensarbetet kommer att publiceras offentligt. Ditt deltagande är helt frivilligt och du har rätt att när som under studiens gång avbryta din medverkan utan att ge en förklaring

Studien genomförs av studenterna Michelle Nilsson och Max Palmgren på Socialhögskolan, samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet. Ansvarig handledare är Harald Liebenstein Gegner, och kursansvarig är Teres Hjärpe.

Kontaktuppgifter:

Michelle Nilsson
mi3344ni-s@studnet.lu.se

Max Palmgren
ma2543pa-s@student.lu.se

Harald Liebenstein Gegner
harald.liebensteingegner@lund.se

Teres Hjärpe
teres.hjarpe@soch.lu.se

Bilaga 2 Samtycke

Samtycke till deltagande i examensarbete vid Samhällsvetenskapliga fakulteten

Studien är ett studentarbete som genom intervjuer undersöker professionellas erfarenhet av och uppfattning om implementering av IPS-metoden i förhållande till personer med riskbruk och beroende. I samband med studien kommer personuppgifter att samlas in med syfte att undersöka likheter och skillnader implementering av metoden och arbetssätt beroende på organisatoriska och geografiska faktorer.

Information om personuppgiftsbehandlingen

Följande personuppgifter kommer att behandlas:

- Namn
- E-postadress
- Organisation
- Arbetsplats

Personuppgifterna kommer att behandlas på följande sätt:

Intervjun kommer att spelas in och sedan transkriberas. De uppgifter som du lämnar under intervjun kommer inte att föras vidare, du kommer att vara avidentifierad och uppgifterna kommer att behandlas på ett sätt så att din identitet inte röjs. Uppgifterna, både ljud och skriftligt material kommer att förvaras och bevaras så att obehöriga inte kan ta del av dem och kommer att raderas när examensarbetet är färdigt och godkänt.

Informationen kommer endast att användas till denna studie och slutversionen av examensarbetet kommer att publiceras offentligt.

Lunds universitet, Box 117, 221 00 Lund, med organisationsnummer 202100-3211 är personuppgiftsansvarig. Du hittar Lunds universitets integritetspolicy på www.lu.se/integritet

Du har rätt att få information om de personuppgifter vi behandlar om dig. Du har också rätt att få felaktiga personuppgifter om dig själv rättade. Om du har klagomål på vår behandling av dina personuppgifter kan du kontakta vårt dataskyddsombud via dataskyddsombud@lu.se. Du har även rätt att inge klagomål till tillsynsmyndigheten (Integritetsskyddsmyndigheten, IMY) om du tycker att vi behandlar dina personuppgifter på ett felaktigt sätt.

Jag samtycker till att medverka i examensarbete vid Samhällsvetenskapliga fakulteten. Jag har tagit del av informationsbrevet och är införstådd med studiens syfte och är medveten om att insamlade personuppgifter endast kommer användas inom studiens syfte samt kommer att raderas när studien är slutförd. Jag är även medveten om att jag när som helst kan avbryta mitt samtycke till att medverka i studien.

Ort	Underskrift
Datum	Namnförtydligande

Bilaga 3 Intervjuguide

Intervjuguide

Vårt syfte är att undersöka arbetsspecialisters uppfattningar och erfarenheter gällande implementeringen av Individual Placement and Support (IPS) i relation till människor med skadligt bruk och beroende. I intervjun framgår frågor som stimulerar arbetsspecialister till att resonera kring möjligheter, begränsningar samt anpassningar gällande IPS-metoden i relation till målgruppen.

Inledning

- Vad jobbar du med? Vad har du för arbetsuppgifter?
- Vad arbetar du med för målgrupper?
 - I hur stor utsträckning arbetar du med deltagare som har missbruks- eller beroendeproblematik?
 - Hur kommer dessa deltagare in till er? Remitteras de? Varifrån?
- Hur länge har du jobbat med IPS? Respektive, hur länge har du jobbat med människor med missbruks-och beroendeproblematik?
- Har du jobbat med målgruppen inom en annan kontext? Hur präglar det ditt arbete inom IPS?

Huvuddel

- Vilka **möjligheter** upplever du av IPS-metoden i förhållande till målgruppen?
 - På vilket sätt bidrar IPS till konkurrenskraftig anställning?
 - På vilket sätt bidrar IPS till välbefinnande för målgruppen?
- Vilka **begränsningar** upplever du av IPS-metoden i förhållande till målgruppen?
 - Vilka utmaningar är vanligast förekommande?
 - Finns det strukturella problem som försvårar arbetet?
 - Finns det sociala problem som försvårar arbetet?
 - Har ni uppmärksammat några individuella problem som försvårar arbetet?
Både gällande arbetspecialist och deltagare.
- Vilka **anpassningar** görs av IPS-metoden i förhållande till målgruppen?
 - Följer ni några formella lokala anpassningar av metoden?
 - Har ni utvecklat några informella arbetsnormer eller arbetssätt?

- Finns det mönster i vilka olika stödfunktioner som är mer eller mindre nödvändiga, uppskattade eller fungerande i förhållande till målgruppen?
- Hur resonerar du kring **programtrohet**?
 - Hur tänker du kring IPS som en evidensbaserad metod utvecklad för en målgrupp, men som nu används för en annan målgrupp?
 - Upplever du de eventuella anpassningar till målgruppen som problematiskt i förhållande till programtrohet?
 - Hur resonerar du kring “sociala anställningsformer”? (Anställningsstöd. Lönebidrag etc.)
 - Hur resonerar du kring studier istället för anställning som mål/ delmål?
- Hur ser **samverkan** ut inom arbetet?
 - Vad finns det för samarbetspartners?
 - Vilka möjligheter och begränsningar ser du i samverkansarbetet?
 - Hur brukar samverkan med arbetsgivare se ut?
 - Vilket samverkansområde upplever ni vara viktigast i relation till målgruppen?
 - Hur hade du önskat att samverkansarbetet såg ut?
- **Arbetspecialisten**
 - Vilka förmågor anser du vara viktigast hos en arbetspecialist inom detta arbete?

Avslutning

- Vilka framtida möjligheter ser du för IPS i förhållande till människor med skadligt bruk och beroende?